

Resilienssikeskeisyys lastensuojelun sosiaalityöntekijän orientaationa

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Laatija:
Noora Koivulahti

30.4.2026

Turku

Opiskelijan lausunto tekoälyn käytöstä tähän tutkielmaan liittyen:

En ole käyttänyt tekoälyä hyödyntäviä työkaluja tätä tutkielmaa kirjoittaessani.

Olen käyttänyt tekoälyä hyödyntäviä työkaluja tätä tutkielmaa kirjoittaessani. Tämä käyttö on dokumentoitu tutkielman liitteessä. Vakuutan, että tekoälyä käytettiin yliopiston ohjeistuksen mukaisella tavalla.

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Noora Koivulahti

Otsikko: Resilienssikeskeisyys lastensuojelun sosiaalityöntekijän orientaationa

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Anne-Mari Jaakola

Sivumäärä: 75 sivua, joista 3 sivua liitteitä

Päivämäärä: 30.4.2026

Tutkielmassa tarkastellaan sosiaalityöntekijän roolia lastensuojelun asiakkaiden resilienssin tukemisessa. Lastensuojeluasiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä arvioi, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään. Lastensuojelun asiakkuuden syihin liittyy usein kuormittava tai jopa lapsen sietokyvyn ylittävä elämäntilanne. Resilienssillä tarkoitetaan hyvinvointia ylläpitävää kapasiteettia, joka auttaa yksilöä murtumatta selviytymään ja palautumaan kuormittavista tilanteista.

Tutkielmassani analysoin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen metodin avulla kansainvälisiä haastattelututkimuksia (N=8), joissa lastensuojelun sosiaalityöntekijä tukee roolissaan lapsen resilienssiä. Tutkimuskysymyksenäni on selvittää millaista tietoa resilienssin tukemisesta on tuotettu lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa, sekä millä tavalla tutkimuksissa kuvataan sosiaalityöntekijän roolia resilienssin tukijana osana lapsen edun mukaista muutostyötä.

Tutkielman teoreettisena taustana toimii lainsäädäntöön ja sosiaalityön teoriaan perustuva käsitys lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolista ja lastensuojelusta. Sen mukaisesti sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu toimia ammatillisena asiantuntijana, jonka tehtävä on huolehtia lapsen edun toteutumisesta osana lastensuojelun prosessia tehden suhdeperustaista työtä. Lisäksi teoriaosuudessa tarkastellaan ACE-teoriaa (adverse childhood effects) eli tutkimusta epäsuotuisen lapsuusajan tapahtumien vaikutuksesta lapseen, sekä resilienssiä lastensuojelun kontekstissa tarkastellutta tutkimusta.

Tutkielman tuloksena on malli resilienssikeskeisyydestä lastensuojelun sosiaalityöntekijän orientaationa, joka kuvaa sitä, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijä voi toimia roolissaan asiakkaan resilienssin tukemiseksi.

Resilienssiorientaatio kuvataan tutkielmassa koostuvan kahdesta osasta. Ensimmäiseen osaan kuuluvat resilienssikeskeisyyden teoreettiset viitekehykset eli se, minkälaisilla mekanismeilla sosiaalityöntekijät pyrkivät saaman aikaan muutosta asiakkaan resilienssissä. Resilienssikeskeisen työotteen teoreettisena perustana on kolme pääperiaatetta, joita ovat voimavarakeskeisyys, dynaamisten prosessien tunnistaminen sekä pyrkimys positiivisten ketjureaktioiden aikaansaamiseen. Resilienssikeskeisyyden vastaiseksi toiminnaksi taas voidaan tunnistaa puutekeskeinen tai ainostaan riskien välttelyyn keskittyvä lähestymistapa tai keskittyminen yksittäisiin asiakkaan ominaisuuksiin prosessien sijaan.

Tutkielman analyysin toisessa osassa eritellään aineistosta kolme käytännön työn kokonaisuutta, jotka muodostavat sosiaalityöntekijän roolin resilienssikeskeisenä toimijana: sosiaalityöntekijän ammatilliset ominaisuudet, toimet suhteessa lapseen ja toimet suhteessa ympäristöön. Sosiaalityöntekijän ammatillisiin ominaisuuksiin kuuluvat tunne-, vuorovaikutustaidot ja asenne. Sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapseen jakautuvat luottamuksellisuuden ja jatkuvuuden kokemuksen tuottamiseen sekä positiivisen itsetuntemuksen lisäämiseen. Sosiaalityöntekijän toimet suhteessa verkostoon jakaantuvat toimiin lapsen toiminta-, oppimis- ja sosiaalisessa ympäristössä sekä organisaatiossa.

Avainsanat: ACE, lastensuojelu, epäsuotuisat lapsuusajan kokemukset, resilienssi, sosiaalityö, sosiaalityöntekijä

Sisällysluettelo

1	Johdanto	6
2	Lapsen asioista vastaaminen lastensuojelussa	9
2.1	Huostaanotto ja sijaishuollon konteksti	9
2.2	Lapsen näkökulma ja osallisuus lastensuojelussa	11
2.3	Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooli sijaishuollossa	12
3	Riskitekijät ja resilienssi lastensuojelun sijaishuollossa	18
3.1	Riskitekijät ja epäsuotuisat lapsuusajan kokemukset	18
3.2	Ace-tekijät lastensuojelun asiakkailla	19
3.3	Resilienssin merkityksestä	21
3.4	Suojaavat tekijät ja resilienssi sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla	23
4	Tutkimusasetelma	28
4.1	Tutkimuskysymykset ja -tavoitteet	28
4.2	Aineiston analyysimenetelmä	29
4.3	Aineistohaku	31
4.4	Aineiston valinta ja kuvaus	33
4.5	Aineiston analyysi	37
5	Resilienssikeskeisyyden teoreettiset viitekehykset lastensuojelussa	39
5.1.1	Voimavarakeskeisyys	40
5.1.2	Dynaamisten prosessien tunnistaminen	41
5.1.3	Prosesseihin vaikuttaminen	43
5.2	Resilienssin tulkinnanvaraisuus	44
6	Resilienssikeskeisyys lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän orientaationa	47
6.1	Sosiaalityöntekijän ominaisuudet	49
6.2	Sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapseen	50
6.2.1	Luottamuksellisuus ja jatkuvuuden kokemus	51
6.2.2	Positiivisen itsetuntemuksen lisääminen	52
6.3	Sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapsen ympäristöön	54
6.3.1	Lapsen toimintaympäristö	54
6.3.2	Oppimisympäristö	55

6.3.3	Sosiaalinen ympäristö	55
6.3.4	Organisaatiotaso	57
7	Johtopäätökset	58
7.1	Reflektio	63
	Kirjallisuus	65
	Liitteet	73
	Liite 1: Tutkimusartikkelit	73
	Liite 2: Selvitys tekoälyn käytöstä	73

1 Johdanto

Tutkielmassani tarkastelen lapsen resilienssin tukemisen mahdollisuuksia lastensuojelun sosiaalityössä. Lastensuojelulain mukaan lastensuojeluasiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä arvioi, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään (Lastensuojelulaki 417/2007). Siten lastensuojelun asiakkuuden taustalla on usein kuormittava tai jopa lapsen sietokyvyn ylittänyt elämäntilanne.

Resilienssillä tarkoitetaan hyvinvointia ylläpitävää kapasiteettia, joka auttaa yksilöä murtumatta selviytymään ja palautumaan kuormittavista tilanteista. Resilienssi on alun perin psykologian tieteenalassa kehitetty termi, mutta sen merkitys myös sosiaalityölle on suuri, sillä yksilöiden hyvinvointia mahdollistavana tekijänä sen tukeminen voidaan nähdä myös sosiaalityön tehtävänä.

Kiinnostukseni resilienssin tukemisen mahdollisuuksiin sosiaalityössä on syntynyt työskenneltyäni opintojeni ohessa lastensuojelun sijaishuollossa tilapäisenä sosiaalityöntekijänä. Siellä olen kiinnittänyt huomiota lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja lapsiasiakkaan erityiseen suhteeseen. Lapsi on työskentelyn keskiössä ja lapsen asioissa työskentelevä sijaishuollon verkosto kuten laitos- tai perhemuotoinen sijaishuoltopaikka, sivistystoimen edustajat ja usein myös vanhemmat nojaavat voimakkaasti sosiaalityöntekijän asiantuntemukseen siitä, miten lapsen asioissa tulisi toimia ja mikä toimenpide tukisi hänen kasvuaan ja kehitystään missäkin tilanteessa. Omien havaintojeni perusteella näissä keskusteluissa toistuvina teemoina ovat lapsen sosiaaliset suhteet, tunteiden tukeminen, oirehtiminen esimerkiksi väkivallalla tai karkaamalla ja lapsen motivoiminen kokonaisyhyvinvoinnin kannalta tärkeisiin toimintoihin kuten koulunkäyntiin, hygieniasta huolehtimiseen tai vuorokausirytmien noudattamiseen. Halusin selvittää, millainen tutkimukseen perustuva toimintamalli ohjaisi parhaiten sosiaalityöntekijää löytämään kaivattuja vastauksia näihin kysymyksiin.

Kyse on lastensuojelun sosiaalityön käytännön tilanteista, jotka nousevat työskentelystä lasten kanssa ja limittyvät siten myös sosiaalityöntekijän lakisääteisen vastuun täyttämiseen. Suomessa jokaisella lastensuojelun asiakaslapsella on lastensuojelulain mukaisesti oma lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja hänen toimenkuvansa kuuluu, että lapsen oikeudet

toteutuvat ja hän saa asiakkuutensa aikana tarvitsemansa tuen ja palvelut (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun sosiaalityöhön kuuluu myös olennaisesti kohtaava, suhdeperustainen työote, jossa sosiaalityöntekijä tapaa säännöllisesti lasta (Lastensuojelulaki 417/2007, 29 §).

Lastensuojelun asiakkaat ovat tilastollisesti pieni, ja tarpeiltaan erityinen ryhmä lapsia. Suomessa kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna vuonna 2024 17 100 lasta eli 1,6 % lapsista. Näistä 11 300 eli noin 1 % kaikista lapsista oli huostassa (THL 2024). Huostaanotetut ja perhe- tai laitoshoitoon sijoitetut lapset ja nuoret ovat lähtökohtaisesti usein kohdanneet elämässään traumaattisia ja haitallisia lapsuusajan kokemuksia eli niin sanottuja ACE-tekijöitä (adverse childhood effects) (Tahkola ym. 2021, 910). Näihin kokemuksiin on saattanut kuulua altistuminen lapsuusajan kaltoinkohtelulle, vanhemman päihteidenkäytölle, köyhyydelle, vakavalle laiminlyönnille tai muulle traumaattiselle kokemukselle (Harden 2004).

Lastensuojelussa sosiaalityöntekijän tulee osata kohdata lapsi ja suunnitella asiakkuutta ottaen samalla huomioon, että hänen elämänsä on kuulunut mahdollisesti vakavia, lapsen kehitykseen ja käytökseen vaikuttavia haitallisia kokemuksia. Lapsuuden aikaisia traumaattisia kokemuksia kohdanneet reagoivat tyypillisesti koettuun stressitilanteeseen niin psyykkisesti kuin kehollisesti ilmenevien taistele-, pakene-, jähmety- tai lamaannusreaktioiden avulla (Petrelius & Yliruka 2023, 191). Sijaishuollossa sosiaalityöntekijät ovatkin jatkuvasti näiden reaktioiden äärellä, sillä lapset saattavat reagoida traumaattisiin kokemuksiin jäämällä pois koulusta tai karkaamalla sijaishuolto paikasta.

Onkin selvää, että sijoitetuilla lapsilla on sosiaalihuollon asiakkaina erityistarpeita, joihin vastaamiseksi he tarvitsevat monialaista tukea, mutta erityisesti sosiaalityöntekijän vahvaa asiantuntemusta. Lastensuojelun sosiaalityöstä käydyssä keskustelussa on tunnistettu tarve vahvistaa lapsen kanssa työskentelyssä erityisesti resilienssiä kasvattavia ja lasta suojaavia tekijöitä traumahistorian huomioon ottamisen lisäksi. Lapsella tulisi olla mahdollisuus saada tukea itsesäätelytaitojensa vahvistamiseen, sekä voimakkaista tunnetiloista ja hankalasta olosta selviämiseen (Petrelius & Yliruka 2023, 192.)

Tutkielman yhtenä tarkoituksena onkin selvittää, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijä voi hyödyntää roolissaan tietoa positiivisten selviytymiskeinojen tukemisesta ja käyttöönotosta

osana suhdeperustaista ja monitoimijaista verkostotyötä. Siten tämä pro gradu tuottaa lisää tietoa sosiaalityön ammattilaisten ja lastensuojelua järjestävän organisaation käyttöön siitä, miten sosiaalityöntekijät voivat omassa roolissaan vahvistaa lapsen resilienssiä ja selviytymiskeinoja. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän asiakkaana olevat lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ikätovereihinsa verrattuna, ja heidän arkensa haasteista selviytymisensä on usein riippuvaista ympäristön tarjoamasta tuesta ja ohjauksesta. Tämä konteksti tulee ottaa huomioon sosiaalityössä.

Aiheen tutkiminen on tärkeää myös niin yksilöllisen kärsimyksen vähentämisen kuin yhteiskunnallisesti vaikeiden ja kustannuksia aiheuttavien ilmiöiden vähentämisen näkökulmasta. Sijoitettujen lasten mielenterveys ja fyysinen terveys ovat tutkitusti heikompia verrattuna väestön lapsiin yleisesti (Turney & Wildemann 2016.) Yksilöiden terveyteen liittyvien vaikutusten lisäksi ACE-tausta on yhdistetty myös epäsosiaaliseen käyttäytymiseen kuten rikollisuuteen, huumeiden käyttöön ja muuhun riskikäyttäytymiseen (esim. Felitti & Anda & Nordenberg 1998). Myös asiakkaan oikeusturvan kannalta sosiaalihuollon ja erityisesti asiakkaan perusoikeuksiin kajoavan sijaishuollon tulee olla vaikuttavaa ja asiakkaan hyvinvointia edistävää.

2 Lapsen asioista vastaaminen lastensuojelussa

2.1 Huostaanotto ja sijaishuollon konteksti

Huostaanotto on yksi vakiintuneimpia, joskaan ei ainoa tapa järjestää lapsen huolenpito, hoito ja kasvatus tilanteessa, jossa vanhempia ei ole tai he eivät syystä tai toisesta kykene ottamaan kasvatusvastuuta yhteiskunnan hyväksymällä tavalla. Huostaanottoon voidaan päätyä myös tilanteessa, jossa lapsen käyttäytyminen kuten päihteiden käyttö, rikollisuus tai itsetuhoisuus vaarantaa vakavasti hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Huostaanottoa voi tutkimuksessa lähestyä eri näkökulmista. Huostaanottoa ja sen aikaista sijaishuoltoa on suomalaisessa tutkimuksessa tarkasteltu muun muassa kokemus-, instituutio-, asiantuntijatoimintanäkökulmasta. (Pösö 2016.)

Institutionaaliseen näkökulmasta huostaanottoa määrittää lainsäädäntö, erityisesti lastensuojelulaki. Se asettaa kriteerit huostaanotolle, ohjaa päätöksentekoa ja kiinnittää huostaanoton sitä seuraavaan sijaishuoltoon. (Pösö 2016.) Kyseessä on normatiivinen toimi, sillä sen tavoitteena on edistää lapsen etua ja oikeuksia. Huostaanotto ja sijaishuoltoon siirtyminen onkin julkisen vallan päätös ja sellaisena interventio, jossa sosiaalihuollosta vastaava toimielin ottaa hoidettavakseen aiemmin huoltajille kuuluneita oikeuksia ja velvollisuuksia kuten olinpaikka, hoito, kasvatus, valvonta, muu huolenpito sekä opetus ja terveydenhuolto (Lastensuojelulaki 417/2007).

Huostaanottopäätöksen myötä lapsen arki siirtyy vanhempien tai muun aikuisen kodista sijaishuoltoon eli niin sanottuun julkiseen kotiin, jossa hänen kasvatuksestaan, hoidosta ja arjen sujumisesta vastaavat vanhempien sijaan sijaishuollon aikuiset (Pösö 2016).

Perhehoidossa lapsen hoitajina toimivat sijaisäiti ja/tai sijaisisä ja laitoshoidossa laitoksen ohjaajat. Osa huoltajan oikeuksista eli päättäminen lapsen nimestä, uskontokunnasta, kansalaisuudesta ja taloudellisesta edunvalvonnasta jää kuitenkin edelleen yksityisille huoltajille (Räty 2019). Tehtävänjako on aina yksilöllistä, sillä lisäksi huoltajille jäävät oikeudet ja tehtävät riippuvat huostaanoton tarkoituksesta. Lastensuojelulain 45 §:n mukaan huoltajille kuuluvat tehtävät siirtyvät toimielimelle siinä laajuudessa kuin huostaanoton toteuttamiseksi on tarpeellista (Lastensuojelulaki 417/2007). Kyse on siis yhteishuoltajuutta muistuttavasta jaottelusta.

Sijaishuoltopaikan valinta onkin merkittävä päätös huostaanottopäätöksen rinnalla. Sijaishuollossa otetaan kantaa siihen, miksi lapsen oikeudet toteutuvat paremmin uusissa arjen, kasvatuksen ja hoidon järjestelyissä kuin syntymävanhempien ja muiden vastaavien luona. Lainsäädäntö ohjaa pitämään perhehoitoa ensisijaisena valintana. Lastensuojelun käytännöissä valintaan vaikuttavaa punnintaa tehdään tarjolla olevien vaihtoehtojen välillä, pyrkien ottamaan huomioon mahdollisesti eroaviakin näkemyksiä äidin, isän ja lapsen itsensä välillä. Asiantuntijoilla on myös erilaisia painotuksia kuten arjesta vastaavan aikuisen vuorovaikutussuhteen laatu ja mahdollisuus kiinnittyä uusiin aikuisiin tai arjen kokonaisu ympäristö. (Pösö 2016.)

Lapsen eläessä arkeaan sijaishuollossa tulee lisäksi päätettäväksi lukuisia arjen käytäntöihin liittyviä päätöksiä, kuten kotilomien rytmi, yhteydenpito läheisiin ja mahdolliset rajoitustoimenpiteet. Nämä ja muut lapsen kasvatukseen liittyvät kysymykset voivat edellyttää useampia neuvotteluja ja tarkistuksia (Pösö 2016).

Kansainvälisen vertailun kannalta lastensuojelun järjestelmät muuttuvat nopeaan tahtiin mistä syystä vertailuun sisältyy aina suurta epävarmuutta. Lastensuojelun käsitteet ja käytännöt eroavat huolimatta niiden näennäisestä samanlaisuudesta. Suomalaisen järjestelmän erityispiirteitä voidaan kuitenkin pitää ensinnäkin huostaanoton aiheiden ja kriteerien laajuutta lakiin kirjattuina kattaen kasvuolosuhteiden lisäksi myös mahdollisuuden siihen, että nuori omalla käytöksellään vaarantaa kehitystään ja hyvinvointiaan. Asiantuntijoiden ja erityisesti sosiaalityöntekijöiden tekemän harkinnan alue on suuri ja prosessissa annetaan myös paljon arvoa muille psykososiaalisille asiantuntijoille. Suomessa asiantuntijoiden päätösvalta kattaa myös sellaisia alueita, jotka muualla olisivat tuomioistuimen päätöksiä. Suomessa tuomioistuimen päätettäväksi tulee ainoastaan huostaanotto, mikäli sitä vastustetaan. Tässä ilmenee suomalaiselle järjestelmälle tyypillinen suhde huostaanottoon yhtenä sosiaalipalveluna, vaikka päätöksellä rajataankin merkittävästi yksilöiden perus- ja ihmisoikeuksia. (Pösö 2016.)

Toisekseen suomalaiselle huostaanotolle on tyypillistä pyrkimys väliaikaisuuteen, mikä myös korostaa palveluorientoitunutta näkökantaa. Huostaanotto on lain mukaan voimassa toistaiseksi ja sen aikana tulee tavoitella perheen jälleenyhdistämistä. Tämä orientaatio ilmentää ihmiskäsitystä, jossa uskotaan vanhempien elämänolosuhteiden muutokseen ja sen mahdollisuuteen, jotta lapsen palaaminen syntymävanhempien luo olisi mahdollista.

Kolmantena erityispiirteenä on lapsen oikeuksien vahva korostaminen. Lainsäädännössä tämä näkyy velvollisuutena ottaa lapsen näkemys huomioon häntä koskevilla asioilla. (Pösö 2016.)

2.2 Lapsen näkökulma ja osallisuus lastensuojelussa

Lastensuojelun ajankohtaisissa keskusteluissa on tuotu esille erityisesti kritiikki lasten liian heikkoon huomioon ottamiseen ja osallistamiseen (Kananoja & Ruuskanen 2019; Pösö 2016). Ristiriidat tuovat esille jännitteen, joka liittyy lastensuojelun periaatteiden ja käytännön toteutuksen väliseen ristiriitaan. Käytännössä ristiriidat tulevat esille niin hyvinvointialueiden, tiimien kuin työntekijöidenkin välillä.

Lapsi on sijaishuollossa aina erityisen haavoittuvassa asemassa. Sijoitusta onkin kuvattu tietynlaisena ”identiteetin rakennuskurssina”, jossa lapsi joutuu löytämään uudelleen jatkuvuuden elementit koettuaan tapahtumia, joita hän ei välttämättä kykene ikä- ja kehitystasonsa vuoksi liittämään aiempiin kokemuksiinsa maailmasta. Lapsille tulisi turvallisen kehityksen varmistamiseksi mahdollistaa suhde aikuiseen, joka kykenee antamaan lapselle tilaa ja työkaluja harjaantua ilmaisemaan omia kokemuksiaan (Barkman 2016, 273–274.)

Tutkimuksessa sijaishuollosta on huomattu, että vaikka lapsen osallisuudesta puhutaan paljon, lastensuojelutyössä lapsen näkemykset jäävät usein liian näkymättömiksi. Kokemusten, ajatusten ja tunteiden esille pääsy toteutuu edelleen liian heikosti. Lapsen kehittyvän itsetunnon kannalta ongelmalliseksi muodostuvat erilaiset tilanteet, joissa sosiaalityöntekijä sivuuttaa lapsen näkökulman tai viranomaiset osoittavat olevansa tyytymättömiä hänen toimintaansa tai ominaisuuksiinsa. Lapsi saattaa myös kuulla olevansa monella huolestuttavalla tavalla muita lapsia heikompi ja erityisiä toimenpiteitä tarvitseva (Reinikainen 2013, 133–143.) Tällöin on suuri vaara, että lapsen identiteetti ja minuus rakentuu häpeän kokemuksista ja lapsen kokevan itsensä ”pahaksi”, ”huonoksi”, ”tyhmäksi”, ja että hänen pitäisi olla ”parempi ihminen”. Puutteiden varaan rakentuva tulevaisuus vaikuttaa niihin valintoihin ja mahdollisuuksiin, joihin lapsi kykenee tarttumaan tai olemaan tarttumatta (Barkman 2016, 275).

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä onkin keskeisessä asemassa ja tulee toimillaan väistämättä vaikuttaneeksi siihen, millainen kokemus lapsen ajasta sijaishuollossa muodostuu. Lapsen osallisuuden vahvistamista onkin myös aiemmassa tutkimuksessa tarkasteltu lastensuojelun tehtävän näkökulmasta. Tarja Pösö erottelee lapsen osallisuuden kannalta tärkeät lastensuojelun tehtävät seuraavasti: pyrkimys selvittää mitä on tapahtunut ja miten lapsi on osallisena rakentamassa käsitystä siitä mistä lastensuojelussa on kyse; toiseksi miten lapsi on osallisena häntä koskevissa päätöksissä; kolmantena ovat muutostyöhön liittyvät tehtävät, miten lapsi on osallisena terapeuttisissa kuntouttavissa tai muissa muutosta aikaan saavissa prosesseissa; neljäs tehtävä on lapsen tilanteen seuraaminen ja hänen mahdollisuutensa kertoa omin sanoin siitä, miten hänellä menee (Pösö 2016).

2.3 Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooli sijaishuollossa

Sosiaalityö on olemukseltaan tavoitteellista muutostyötä ja sen lähtökohtana on aikaansaada pysyvää muutosta asiakkaiden haastaviin elämäntilanteisiin ja samanaikaisesti vaikuttaa tuottaen yhteiskunnallista muutosta ja tietoa. Sen asiantuntijuus rakentuu laajasta toimintakentästä, joka koostuu erilaisista yhteiskunnassa syntyvistä sosiaalisista ongelmista. Sosiaalityön tekeminen edellyttää yksilöllistä palvelutarpeen tunnistamista, mutta lisäksi laajaa rakenteiden, lainsäädännön ja palvelujärjestelmien tuntemusta (Suominen 2025, 47–49.)

Sosiaali- ja terveysalan kenttien asiantuntijuudesta ja sosiaalityön asiantuntijuudesta sen osana puhutaan nykyään usein monialaisena yhteistyönä viitaten prosessiin, jossa opitaan muilta asiantuntijoilta ja jaetaan omaa asiantuntijuutta toisille. Sote-uudistus on edelleen korostanut tällaisen asiantuntijuuden merkitystä. Aiemmassa tutkimuksessa on korostunut sosiaalityön rooli sosiaalisen näkökulman esittelijänä ja ylläpitäjänä ja asiakkaan asianajajana sekä sovitteleva ja neuvotteleva rooli eri ammattikuntien välillä yhteistyössä esimerkiksi terveydenhuollon kanssa. (Suominen 2025, 47–49.) Voidaankin kysyä, onko asiakkaan resilienssin tukemiselle tilaa tällaisessa näkemyksessä sosiaalityöntekijästä asiakkaan ja muiden tahojen välissä työtään tekevänä tahona? Esimerkiksi Sote-integraation yhteydessä sote-kehittäjät ovat nimenneet sosiaalityön asiantuntijuuden tärkeimmiksi alueiksi ensiarviointia toteuttavan ja kompleksisia tilanteita ratkaisevan sosiaalityön. Erityisesti terveydenhuollon kentällä heijastuu vahva luottamus sosiaalityön asiantuntemukseen

nimenomaan kompleksisten, vaikeasti määriteltävien tilanteiden ratkaisemisessa. (Suominen 2025, 56–58).

Lastensuojelussa tilanteet ovat usein nimenomaan kompleksisia, mutta tällainen tilanteiden ”ratkaisu” tai ammattilaisten välillä toimiminen on vain yksi kapea osa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän moniulotteista roolia. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lakisääteisten tehtävien kenttä on suuri ja tehtävä itsessään hyvin vaativa. Hänen tulee ensisijaisesti huolehtia siitä, että lapsen etu huomioidaan lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa. Tämä tarkoittaa sitä, että hän vastaa siitä, että lapsen tilannetta selvitetään tarkoituksenmukaisesti, kiireelliset ja muut tarvittavat lastensuojelutoimenpiteet toteutetaan asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla. (Helavirta 2016.) Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on oltava sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) mukainen pätevyys.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee pitää huolta siitä, että lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä tulee selvitettyksi, hänelle tehdään vähintään kerran vuodessa päivitettävä asiakassuunnitelma, yhteistyö sijaishuoltopaikan kanssa, sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen valvominen, ihmissuhteiden ja yhteydenpidon mahdollistaminen lapselle tärkeiden henkilöiden kanssa yhteistyössä sijaishuoltopaikan kanssa, sijaishuoltopaikan valvominen ja jälkihuollon järjestäminen (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työ on siis lainmukaisesti asiakas-, ja verkostotyötä ja sijaishuollon asiakasprosessin johtajana toimimista. Siihen kuuluu toteuttaa systeemistä sosiaalityötä sijoitettujen lasten ja heidän läheistensä kanssa, päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava mitkä asiat liittyvät huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseen, mutta myös toimittava lain veloitteesta jatkuvassa yhteistyössä vanhempien kanssa sekä tiedotettava lasta koskevista ratkaisuista heille (Saastamoinen 2010). Tästä jaetusta vastuun kentästä huolimatta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän oikeudet, velvollisuudet ja vastuu ovat vahvat ja hän voi käyttää päätösvaltaa myös vastoin yksityisten huoltajien näkemyksiä (Helavirta 2016).

Johtuen tästä vahvasta puuttumisesta perheen yksityiseen elämään, yhteistyön tärkeys painottuu kaikessa lastensuojelun sosiaalityössä. Yhteistyö on sääntö ja onkin erittäin

poikkeuksellista, että viranomainen voisi toimia lapsen asiassa yksin, irrottaen lapsen yhteisöistään. Lapsi on lojaali omille vanhemmilleen ja tarvitsee heidän ”lupansa” olla suhteessa työntekijään (Heino 2013, 102; Kaikko & Friis 2013, 108–111.) Tästä johtuen myös kaikki tavoitteet, joita lastensuojelun sosiaalityössä asetetaan lapselle tai perheelle, tulee asettaa yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa.

Suomessa lastensuojelusta säädetty lainsäädäntö määrittää vahvasti sitä, mitä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työnkuvaan ja sitä myöten rooliin kuuluu. Lastensuojelulakiin ja sosiaalihuollon tehtävärakenteeseen on kohdistunut useita uudistuksia, jolloin sosiaalityöntekijän tehtävänkuvaa on alkaen Kansallisesta sosiaalialan kehittämishankkeesta (vuosina 2004–2007) jaettu ohjaajien eli ammattikorkeakoulutettujen sosionomien kanssa. Sosiaalityöntekijöiden roolissa on painottunut enemmän asiakasprosessin johtaminen eli toiminnan suunnittelu ja tavoitteiden asettaminen yhdessä asiakkaan ja eri ammattilaisten kanssa sekä suunnitelmien toteutuksen ja vaikutusten arviointi. Ohjaajat taas keskittyvät asiakkaan ohjaamiseen, neuvontaan ja tukemiseen kuten perhetyöhön tai perheohjaamiseen. (Heinonen & Sinko 2016, 122–123.) Lainsäädäntö ja Valviran (nykyinen Lupa- ja valvontavirasto) kannanotot ovat ohjanneet työskentelyä siihen suuntaan, että sosiaalityöntekijä keskittyy työskentelyyn lapsen kanssa (Aluehallintovirasto 2024).

Helavirta on jäsentänyt lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijöiden tehtäviä käytännönläheisesti seuraaviin: päätösten teko ja valmistelu, lapsen ja hänelle läheisten suhteiden ylläpitoon liittyvä työ, lapsen kanssa työskentely, vanhempien kanssa tehtävä työ, sijaishuoltopaikan toimijoiden kanssa työskentely sekä palveluiden järjestäminen ja viranomaisyhteistyö (Helavirta 2016).

Osana lapsen edun huomioimista rooliin kuuluu myös lapsikohtainen valvonta, joka toteutuu lastensuojelussa palveluiden ja tukitoimien vaikutusten seuraamisena, sekä epäkohtien tunnistamisena ja raportoimisena. Sosiaalityöntekijät tunnistavat Suomessa valvonnan roolin tärkeäksi osaksi työtään lapsen edun varmistamiseksi, vaikka valvojan rooli itsessään saattaa näyttäytyä heille vieraana. Organisaatiotasolla lapsikohtaisen valvonnan roolit ja vastuut saattavat kuitenkin olla epäselviä (Kotisaari & Jaakola 2025.)

Onkin merkittävää huomata, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän roolissa toimiminen tapahtuu niin lainsäädännön, työntekijän omien eettisten vakaumusten ja

organisaation työhön tarjoamien puitteiden ristivedossa. Työntekijät saattavat usein kokea, että heillä ei ole esimerkiksi ajan puutteen vuoksi mahdollisuutta työn tekemiseen roolinsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden onkin tutkittu kokevan työssään suurta kuormitusta ja raportoivan heikompaa emotionaalista ja psykosomaattista hyvinvointia verrattuna muihin sosiaalityöntekijäryhmiin (Baldschun 2017).

Lainsäädännöllä on Suomessa pyritty varmistamaan, että sosiaalityöntekijällä olisi mahdollisuus antaa riittävästi aikaa ja huomiota jokaiselle asiakkaana olevalle lapselle. Lakimuutoksen mukaisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitusta laskettiin vuoden 2022 alusta maksimissaan 35 asiakkaaseen ja vuoden 2024 alusta 30 asiakkaaseen (Lastensuojelulaki 417/2007, 13b §). THL:n tilastojen mukaan henkilöstömitoitus onkin toiminut laskemalla asiakasmääriä. Lokakuussa 2025 keskimääräinen asiakasmäärä oli 26 asiakasta ja kahdeksalla hyvinvointialueella lakisääteinen asiakasmäärä ei ylittynyt lainkaan (THL 2025).

2000-luvulla työskentelytavoissa on siirrytty lapsilähtöisyyden vahvistumiseen. Kohtaava asiakastyö toteutuu byrokratiatyön eli hallinnollisen viranomaistyön rinnalla. Sosiaalityöhön kuuluu vahvasti myös hallinnollisten velvoitteiden toteuttaminen eli perustuslain, sosiaalihuollon asiakaslain ja hallintolain velvoitteiden toteutumisesta huolehtiminen. Onkin haluttu, että yksittäisen työntekijän roolissa olisi paikka kummallekin toisiaan poissulkematta (Heinonen & Sinko 2016, 123–124).

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lakisääteisenä vastuuna on selvittää lapsen mielipide, mutta myös muodostaa kokonaisarvio ja näkemys tilanteesta, jotta hän voi linjata miten sijaishuollon toimijat voivat parhaiten tukea lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin toteutumista. Kokonaisnäkemysten muodostamiseksi sosiaalityöntekijän tulee tavata lasta säännöllisesti ja pitää yhteyttä hänen kanssaan.

Lakisääteisten hallinnollisten prosessien toteuttamisen lisäksi työn onkin pitkälti suhdeperustaista ja sen vaikuttavuus kehityksen ja hyvinvoinnin toteuttamisen näkökulmasta toteutuu luottamuksellisiin suhteisiin perustuvana toimintana. Asiakassuhteen rakentaminen, luottamus ja kuulluksi tuleminen onkin nostettu viime aikoina esiin useissa tutkimuksissa sosiaalityön vaikuttavuutta tuottavana mekanismina (Helmejoki ym. 2025; Metteri ym. 2025). Vaikuttavuus määrittyi tutkimusten mukaan asiakkaan saamana hyvinvointihyötynä ja

muutoksena elämäntilanteeseen ja hyvinvointiin (Metteri ym. 2025, 290), mutta myös sosiaalityöntekijöiden kokemuksina työn merkityksellisyydestä (Saarela 2023).

Suhdeperustaisuuden on oltava perustana myös lapsen osallisuutta edistävässä ja kuntoutusta rakentavassa sosiaalityössä. Lakisääteisesti sosiaalityöntekijän tulee siis tavata asiakkuudessa olevaa lasta muun muassa hänen mielipiteensä selvittämiseksi. Lapsen ja hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän suhdetta voidaan pitää erityisen herkkänä ja potentiaalisesti todella merkityksellisenä ihmissuhteena lapsen elämässä.

Helakankaan tutkimuksessa yhteydenpito lapseen ei aina tapahtunut pelkästään sosiaalityöntekijän aloitteesta vaan usein osa nuorista oli itse yhteydessä sosiaalityöntekijään. Nämä tapaamiset tarjosivat nuorelle mahdollisuuden puhua asioista, joista heillä ei ollut aiemmin ollut mahdollisuutta, uskallusta tai halua puhua liittyen esimerkiksi olosuhteisiin kotona ennen huostaanottoa tai edeltävän sijaishuoltopaikan toimintaa. (Helakangas 2016).

Lapsen oma sosiaalityöntekijä on siis tärkeässä asemassa vastaamassa lapsen hyvinvoinnin toteutumisesta ja hänen velvollisuutenaan on vastata lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun huolenpidon toteutumisesta asiakkuuden aikana. Institutionaalista näkökulmaa edustavien lakisääteisten ja hallinnollisten velvollisuuksien lisäksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä osallistuu roolistaan käsin kokemuksellisen näkökulman muodostumiseen ja lapsen kokemuksen tuottamiseen huostaanotettuna olemisen ajalta sekä siihen, kokeeko lapsi tullessa kuulluksi vai ei. Näin sosiaalityöntekijä on osaltaan vastuussa myös siitä, miten osallisuuden ja sitä kautta lapsen hyvinvoinnin edistämisen edellyttämä suhdeperustaisen työn elementti onnistuu lapsen kanssa työskentelyssä.

Suhteen luominen lapseen tapahtuu aina sitä taustaa vasten, että lastensuojelun asiakkaat ovat lapsina erityisryhmä, joka on tilastollisesti kohdannut keskivertolasta enemmän lapsuuden aikaisia epäsuotuisia kokemuksia (ACE adverse childhood effect) eli kehitykselleen haitallisia kokemuksia elämänsä aikana, jotka ovat potentiaalisesti vaikuttaneet negatiivisesti hänen käyttökseen ja kykyynsä säädellä tunteitaan ja käytöstään, muodostaa ihmissuhteita, tai rakentaa elämäänsä keskittymällä koulunkäyntiin ja muuhun tulevaisuutta ja hyvinvointia rakentavaan toimintaan.

Seuraavassa luvussa käsittelem lastensuojelun asiakkaita erityisryhmänä ja pohjustan ajatusta siitä, miksi juuri resilienssin tukeminen olisi erityisen tärkeää lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työorientaatioissa.

3 Riskitekijät ja resilienssi lastensuojelun sijaishuollossa

3.1 Riskitekijät ja epäsuotuisat lapsuusajan kokemukset

Lapsuuden aikaiset epäsuotuisat kokemukset eli ACE-tekijät (Adverse Childhood Experiences) voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri luokkaan, jotka ovat väkivalta (fyysinen, psyykinen, seksuaalinen), laiminlyönti (fyysinen, psyykinen) ja kotitalouden haasteet (vanhempien ero, väkivalta, päihteiden käyttö, mielenterveyden ongelmat ja vankila-aika). Luokittelua on myöhemmin laajennettu koskemaan myös muunlaisia haitallisia kokemuksia kuten koulussa tai muussa yhteisössä koettu ostrakismi tai väkivalta. Nämä kokemukset ovat yhteydessä myöhempään fyysiseen ja psyykkiseen sairastavuusriskiin, turvattomaan olo, toksiseen stressiin ja osittain näistä aiheutuvaan epäsosiaaliseen käyttäytymiseen kuten rikollisuuteen, huumeiden käyttöön ja muuhun riskikäyttäytymiseen. (Felitti & Anda & Nordenberg 1998; Hughes & Lowey & Quigg & Bellis, 2016; Laajasalo ym. 2025; Westerlund-Cook 2023, 83–84.)

Niin ACE -tekijöiden aiheuttamien vaikutusten kuin resilienssin kehityksen näkökulmasta merkittävää on potentiaalisesti traumaattiselle tapahtumalle altistumisen vakavuus ja kumulatiivinen vaikutus. Erityyppiset ongelmat lisääntyvät ja sopeutumisen onnistuminen on heikompaa mitä vakavampia kohdatut haasteet ovat ja mitä useampia niitä on. Näitä tuloksia on havaittu tutkimuksissa liittyen epäsuotuisten lapsuusajan tapahtumien (ACE) sekä myöhemmin ilmenneiden köyhyyden, pahoinpitelyn, kodittomuuden, sodan, luonnonkatastrofien, ja muiden kumulatiivisten riskiä lisäävien tapahtumien vaikutuksiin. (Masten & Barnes 2018, 5.)

Kumulatiivinen vaikutus eli niin sanottu lumipalloefekti syntyy siitä, että haitalliset kokemukset ovat usein seurannaisia toisistaan. Seurannaisia ovat usein eri tavalla itsetuhoiset tai terveyttä heikentävät käytösmallit tai omaksutut elintavat kuten vähäinen liikunta, tupakointi ja päihteiden liikakäyttö. Laajassa Yhdysvalloissa toteutetussa ACE-kyselytutkimuksessa (9508 vastausta) todennettiin, että ACE-kokemukset olivat verrattain yleisiä. Enemmän kuin puolella vastaajista oli vähintään yksi ACE-kokemus. Merkittävintä tutkimuksessa oli kuitenkin tulos, että niillä henkilöillä, joilla oli useampi kuin neljä lapsuudenaikaista ACE-kokemusta oli muun muassa 12-kertainen terveysriski alkoholismille,

huumeidenkäytölle, masennukselle ja itsemurhayrityksille, 2–4-kertainen riski tupakoinnille, ja 1,4–1,6-kertainen riski fyysiselle epäaktiivisuudelle ja vakavalle liikalihavuudelle. Lisäksi havaittiin kohonnut riski fyysisiin sairauksiin kuten syöpä, krooniset keuhkosairaudet, sydänsairaudet, luunmurtumat ja maksasairaudet. (Felitti ym. 1998.) Englannissa toteutetussa kansallisessa tutkimuksessa todettiin myös lapsuusajan ACE-tekijöiden vahva kumulatiivinen vaikutus aikuisajan mielenterveyteen ja peräänkuulutettiin koko elämänkaaren huomioimista kansallisia hoitosuosituksia suunnitellessa (Hughes ym. 2016). Voidaan siis sanoa, että niin psyykinen kuin fyysinenkin sairastavuusriski kohoavat lapsuusaikana koettujen ACE-tekijöiden seurauksena (Westerlund-Cook 2023, 83–84). Lapsuuden aikaiset haitalliset kokemukset kirjaimellisesti “porautuvat luihin ja ytimiin” (Petrelius & Yliruka 2023, 191).

ACE-tekijöiden terminologiassa painopiste on altistumisen kvantifioimisella kumulatiivisen pistemäärän avulla. Niiden tarkastelulla voidaan ennakoida riskejä terveys- ja sosiaaliongelmille. ACE-tekijät eivät automaattisesti johda traumatisoitumiseen. Vaikka jotkin ACE-kokemukset voivat olla traumaattisia, ne eivät välttämättä laukaise traumaattista stressireaktiota yksilössä. Tämä riippuukin muun muassa siitä, miten lapsi kokee tapahtuman, ympäröivän tuen määrästä ja muista suojaavista tekijöistä. On siis huomioitava, että ACE-tekijät kuvaavat lapsuuden aikaisia haitallisia altistuksia, kun taas trauma viittaa yksilön psykologiseen ja fysiologiseen reaktioon näihin tai muihin kokemuksiin. Trauma syntyy, kun ihminen kokee olemassaolonsa jatkuvuutta tai koskemattomuuttaan uhkaavan tapahtuman tai tapahtumasarjan, joka ylittää hänen sieto- ja käsittelykykynsä. Traumoihin liittyy usein todellinen tai koettu uhka kuolemasta tai vakavasta vammautumisesta. (Korhonen 2021.)

3.2 Ace-tekijät lastensuojelun asiakkaila

ACE-tekijöitä esiintyy muihin vastaaviin ryhmiin verrattuna yleisemmin lastensuojelun asiakkaila, mikä ilmenee sijoitettujen lasten terveydestä tehdyissä tutkimuksissa. Esimerkiksi Turneyn ja Wildemannin toteuttamassa tutkimuksessa sijoitettujen lasten mielenterveys ja fyysinen terveys olivat heikompia verrattuna väestön lapsiin yleisesti. Sijoitetuilla lapsilla oli kaksinkertainen todennäköisyys oppimisvaikeuksiin, kehityksellisiin viiveisiin ja puheongelmiin. Lisäksi heillä oli kolminkertainen todennäköisyys ADD/ADHD:hen, viisinkertainen todennäköisyys ahdistuneisuuteen, kuusinkertainen todennäköisyys käytösongelmiin sekä seitsenkertainen todennäköisyys masennukseen. (Turney & Wildemann 2016.)

Kohtuullisen tuoreissa kansainvälisissä tutkimuksissa on myös todettu, että tyypillisesti sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla oli taustallaan ainakin yksi heistä huolta pitävään tahoon liittyvä trauma kuten pahoinpitely tai laiminlyönti, yli 70 %:lla ainakin kaksi sellaista traumaattista tilannetta, jotka olivat yhteydessä kompleksiseen traumaperäiseen stressihäiriöön eli altistumiselle useammalle, kroonisille tai pitkittyneille traumaattisille tilanteille (Edwards ym. 2003). Lapsen sijoitus itsessään saattaa muodostua myös lapselle traumaattiseksi tapahtumaksi (Vandevort & Henry & Sloane 2012, 2).

Trauman ja ACE-tapahtumien kokemisen vaikutukset ovat aina yksilöllisiä ja riippuvat lapsen oman temperamentin lisäksi hänelle saatavilla olleesta tuesta. Yleisesti vaikutukset voidaan jakaa fyysisiin, neurokehityksellisiin ja psykososiaalisiin vaikutuksiin. Fyysisiä vaikutuksia ovat riskit alkoholismille, huumeidenkäytölle, masennukselle ja itsemurhayrityksille, tupakoinnille, fyysiselle epäaktiivisuudelle ja vakavalle liikalihavuudelle. Lisäksi havaittiin kohonnut riski fyysisiin sairauksiin kuten syöpä, krooniset keuhkosairaudet, sydänsairaudet, luunmurtumat ja maksasairaudet. Kansainvälisten tutkimusten mukaan jopa 80 % sijaishuollossa olevista lapsista kärsi ainakin yhdestä kroonisesta sairaudesta (Vandevort ym. 2012, 3.)

Neurokehitykselliset vaikutukset liittyvät aivojen kehitykseen ja sen aiheuttamiin muutoksiin. Eläminen jatkuvassa pelkotilassa esimerkiksi silloin, kun lapsi pelkää joutuvansa hoitajiensa fyysisen väkivallan kohteeksi tai altistuu toistuvasti perheväkivallalle tarkoittaa, että stressiin liittyviä neurokemikaaleja erittyy aivoissa jatkuvasti. Nämä kokemuksiin liittyvät neurokemiallisten signaalien häiriöt voivat johtaa merkittäviin poikkeavuuksiin tai puutteisiin hermoston kehityksessä, mikäli ne tapahtuvat kriittisinä tai herkkinä ajanjaksoina kuten sikiöaikana tai kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana. Osa näistä muutoksista ei välttämättä ole palautuvia. Jatkuvassa ”selviytymistilassa” aivot jäävät korkean valppauden ja korkean energisyyden tilaan, mikä saattaa usein johtaa krooniseen hyperaktiivisuuteen ja sen ilmenemismuotoihin vaikeuksiin nukahtamisessa ja unessa pysymisessä, ärsyntyneisyyteen ja tunteenpurkauksiin, keskittymisvaikeuksiin ja liioiteltuun varuillaan oloon. Toinen reaktio on dissosiaatio, jossa lapsi poistaa itsensä käsillä olevasta tilanteesta turtumalla tai etääntymällä, hiljenemisellä ja masentuneisuudella. Kognitioon vaikutukset esiintyvät hitaammalla kognitiivisella kehityksellä ja kielen kehityksen viivästymisellä. (Vandevort ym. 2012, 3–5).

Psykososiaaliset vaikutukset liittyvät ilman turvallista kiintymyssuhdetta koettuun puutteeseen, joita lapsi on kokenut muodostaessaan suhdettaan maailmaan ja omien tunteiden käsittelyyn ja säätelyyn. Seurauksena kehittyvät epäsosiaaliset, väkivaltaiset ja rikolliset käytösmallit. Tyypillistä on, että suuri osa (75 %) lapsia seksuaalisesti hyväksikäyttäneistä on itse joutunut lapsena seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Kaikkein väkivaltaisimpiin rikollisiin kohdistetuissa tutkimuksissa on havaittu selkeä yhteys itse lapsena koettuun väkivaltaan. (Vandevort ym. 2012, 5–6.)

Siitä huolimatta, että ACE-tekijät aiheuttavat erityisen riskin lastensuojelun asiakkaille, ne eivät kuitenkaan poissulje mahdollisuutta kehitykseen ja hyvään elämään. Traumatausta asettaa kuitenkin erityisen merkityksen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja lapsen suhteen muodostukselle yhtenä vaikuttajana siihen, millaiset tulevaisuuden mahdollisuudet nuorelle muodostuvat sijoituksen jälkeen. Viimeaikaisessa tutkimuksessa onkin todettu, että sijoitettuina olleilla nuorilla, jotka raportoivat tutkimuksen aikana kliinisesti merkittäviä traumaperäisiä oireita, parempi suhde omaan työntekijään oli yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen valmistua lukiosta. Sen sijaan työntekijäsuhteen laadulla oli vain vähäinen vaikutus valmistumiseen niillä nuorilla, jotka eivät koskaan raportoineet kliinisiä traumaperäisiä oireita. (Jaramillo ym. 2023.)

Lastensuojelussa olisikin tärkeää ottaa huomioon se, miten ACE-tekijöiden vaikutuksia voidaan ehkäistä ja miten asiakkaiden resilienssiä voidaan tukea parhaalla tavalla.

3.3 Resilienssin merkityksestä

Resilienssi tarkoittaa yksilöiden ja yhteisöjen kykyä ylläpitää toimintakykyä muuttuvissa olosuhteissa, valmiutta kohdata häiriöitä ja kriisejä sekä palautua niistä. Resilienssi vertautuu siten kriisinkestävyyteen, kriisitietoisuuteen, selviytymiskykyyn tai muutosjoustavuuteen. (Janhonen ym. 2024.) Viimeisen kymmenen vuoden aikana resilienssi on käsitteenä noussut merkittäväksi painotukseksi niin terveysjärjestelmien kehittämisen ja tutkimuksessa kuin kansainvälisten terveyttä edistävien tahojen kuten WHO:n, Yhdistyneiden kansakuntien, EU:n ja OECD:n strategioissakin (Janhonen ym. 2024, 192–193).

Resilienssiin kuuluvilla selviytymiskeinoilla tarkoitetaan tarkemmin omien tunteiden, ajatusten, käytöksen, fysiologian ja myös ympäristön säätelyä vastatoimena tai reaktiona

stressiä aiheuttaviin tapahtumiin tai olosuhteisiin. Resilienssi määritellään yleisesti myönteisenä sopeutumisenä vastoinkäymisestä tai siitä aiheutuvasta stressistä huolimatta tai dynaamisena prosessina, johon kuuluu positiivinen sopeutuminen yksilön kohdatessa erityisen vaikeita haasteita (Luthar, Crossman & Small, 2015; Luthar ym. 2000, 543).

Resilienssiä on tutkittu paljon noin viiden vuosikymmenen aikana. Monet alan pioneerien tunnistamat keskeiset suojaavat tekijät ovat edelleen relevantteja, vaikka tutkimusmenetelmät ovatkin kehittyneet huomattavasti (Masten & Barnes 2018, 5).

Keskeistä tutkimuksen kannalta on havainto siitä, että resilienssi ei ole staattinen, yksilön olemukseen joko kuuluva tai ei-kuuluva ominaisuus, vaan pikemminkin kykyyn rinnastuva, prosessinomainen piirre, johon yksilön elämäntapahtumat ja niihin saatava tuki vaikuttavat. Se syntyy osana vuorovaikutusta lukuisten biologisten, psykologisten ja sosiokulttuuristen järjestelmien välityksellä. Resilienssi on myös muokattavissa, kun siihen vaikutetaan oikeilla keinoilla ja oikeaan aikaan. (Masten & Barnes 2018.) Aiempaan tutkimukseen perustuvissa resilienssin kasvuun tähtäävissä toimenpiteissä painottuvatkin erityisesti vuorovaikutussuhteiden laatu kuten positiivinen perheen ilmapiiri (Rutter 2013, 482).

Resilienssin moniulotteisuus ilmenee kuitenkin myös tutkimustulosten syy-seuraussuhteiden löytämisen haasteellisuudessa. Vaikka tutkimuksessa on löydetty tiettyjä ympäristötekijöihin liittyviä vaikuttavia muuttujia, se ei välttämättä tarkoita, että kaikki psykopatologiset riskit ovat ympäristölähtöisiä. Ainakin osa vaikutuksista saattaa olla myös geneettisiä tai heijastaa riskitekijän taustalla olevia muita syitä. Monet vaikutuksista ovat myös kontekstisidonnaisia, jolloin vaikutusten arviointi edellyttäisi yksilöllisten olosuhteiden lähempää tarkastelua. Lisäksi resilienssin prosessinomaisuuteen liittyy vaikutusten ilmeneminen pitkän ajan kuluessa elämänkaaren aikana. (Rutter 2013, 481–482.)

Koska resilienssi tarkoittaa kykyä selviytyä ja päästä yli vastoinkäymisistä, kliiniseen arviointiin tulisikin sisällyttää yksilöllistä tarkastelua siitä, mitkä tekijät voivat olla merkityksellisiä juuri kyseisessä tapauksessa. Tämä arviointi mahdollistaisi keskittymisen dynaamisiin tekijöihin pysyvien piirteiden sijasta.

Sijaishuollon näkökulmasta olisi siis tärkeää tarkastella, miten lapsi tai perhe on aiemmin selvinnyt kriiseistä ja haasteista, sillä aiemmat onnistumiset voivat olla merkityksellisiä nykytilanteessa (Rutter 2013, 483.) Resilienssin dynaamisen luonteen huomioimiseen

tarjoutuukin erityisen hyvä mahdollisuus juuri lastensuojelun sosiaalityössä, jossa ollaan asiakkaiden yksilöllisten elämäntilanteiden äärellä ja yhtenä keskeisenä tehtävänä on lapsen ja perheen tilanteen tunteminen oikeiden toimenpiteiden arvioimiseksi. Sosiaalityön tutkimuksessa on käyty keskustelua lapsen toimintamahdollisuuksien parantamisesta sosiaalityön kontekstissa jo ainakin 1980-luvulta alkaen, jolloin alettiin huomioida sen tärkeys, miten hyvin toimiva perhesysteemi tukee selviytymistä stressaavissa tilanteissa pelkkien yksilön ominaisuuksien tarkastelun sijaan (Hadfield & Ungar 2018).

Resilienssiä sosioekologisesta näkökulmasta lähestyneen Michael Ungarin mukaan resilienssi on prosessi, joka syntyy yksilön ja hänen ympäristönsä vuorovaikutuksessa ja on riippuvainen sekä lapsen yksilöllisistä luonteenpiirteistä (temperamentista ja persoonallisuudesta); sosiaalisista lapsen ja hänen perheensä terveyteen vaikuttavista tekijöistä, palveluntuottajien interventioista (lastensuojelu, opetus, perus- ja erikoisterveydenhuolto, muu virkavalta) ja sosiaalipolitiikasta joka vaikuttaa haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille mahdollistettuihin palveluihin. (Ungar 2013.)

Usein onkin niin, että tutkimuksessa ja muussa keskustelussa helposti unohdetaan sosiaalitoimen vaikuttava rooli ja pidetään lapsen kykyä selviytyä ainoastaan hänen yksilöllisenä ominaisuutenaan sen sijaan, että kyseessä olisivat olleet palveluntarjoajan toimet ja kyky vastata lapsen tarpeisiin. Ungar esittää, että vaikeista lähtökohdista tulevien lasten resilienssin lisäämiseksi interventioita suunnittelevien ja toteuttavien tahojen tulisi huomioida kolme osa-aluetta: Sosiaalisen tuen ja virallisten palveluiden saatavuuden lisääminen; interventioiden suunnittelu joustaviksi, jotta ne voivat palvella erilaisia kaltoinkohtelun muotoja kokeneita lapsia sekä interventioiden kohdentaminen tarkemmin kaltoinkohtelua kokeneisiin lasten alaryhmiin sen sijaan, että toteutetaan laajoja, koko väestöä koskevia yleisluontoisia aloitteita (Ungar 2013.)

3.4 Suojaavat tekijät ja resilienssi sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla

Resilienssin viitekehys on syntynyt osana sosiaali- ja terveydenhuoltoalan asiantuntijoiden keskustelua, jossa pyrittiin selittämään, miksi monet yksilöt pystyvät elämässään esiintyvistä erilaisista psykososiaalisista riskitekijöistä huolimatta omaksumaan kekseliäitä selviytymisstrategioita, jotka lieventävät negatiivisia sosiaalisia ja kognitiivisia kokemuksia. (McMurray ym. 2008, 300.)

Sijaishuollon interventioista ja niiden vaikuttavuudesta on tehty jonkin verran kansainvälistä tutkimusta, mutta yleisesti vaikuttavuuden mekanismeista ei ole tarpeeksi tietoa. Tutkimukset osoittavat, että sijaishuollon interventioilla voidaan saavuttaa myönteisiä vaikutuksia, erityisesti sijaisvanhemmuuden taitojen ja lasten käyttäytymisen osalta, mutta vaikutukset ovat usein melko pieniä ja tutkimusnäyttö metodologisesti hajanaista. (Bergström ym., 2020; Hambrick ym., 2016; Schoemaker ym., 2020.) Lastensuojelun asiakkaiden resilienssiä on tutkittu myös esimerkiksi keskittyen traumaattisen stressin tunnistamiseen sekä sijaisvanhempiin kehittyvän kiintymyssuhteen onnistumiseen vaikuttaviin tekijöihin (Dalgaard ym. 2021; Tumlin ym. 2023).

Lasten ja nuorten kasvua suojaavia tai resilienssiä tukevia tekijöitä on yleisesti tunnistettu seuraavasti: välittävä perhe, sensitiivinen hoiva; läheiset ihmissuhteet, emotionaalinen turvallisuus ja kokemus kuulumisesta johonkin; taitava vanhemmuus; toimijuus ja motivaatio sopeutumiseen; ongelmanratkaisutaidot ja suunnittelu; itsesäätelytaidot ja tunnesäätely; positiivinen näkemys itsestään ja omasta identiteetistä; toivo ja optimismi; merkityksellisyyden kokemukset; rutiinit ja rituaalit; yhteydet hyvin toimiviin yhteisöihin ja kouluun (Masten & Barnes 2018, 6). Sijaishuollon asiakkaat ovat erityisryhmänä usein vaarassa jäädä vaille useasta listassa mainitusta suojaavasta tekijästä.

Lastensuojelun kontekstissa tarkoitan resilienssistä kirjoittaessani lapsen selviytymiskykyä stressiä aiheuttavissa tilanteissa. Koska kyse on alaikäisestä, asiakkuudessa olevasta lapsesta, on lapsen itsensä toimijuus sijaishuollossa aina yhteydessä myös hänen verkostonsa resilienssiin eli kykyihin kannatella, tukea ja ylläpitää lapsen toimintakykyä. Tämän sijaishuollossa muodostuvan yhteisön osuutta ei siis voida ohittaa lapsen resilienssiä tarkastellessa. Resilienssin rakentumiseen vaikuttaviksi muiksi tekijöiksi lapsilla on tutkimuksissa esitetty muun muassa kouluympäristö ja -ilmapiiri, koulun ja sosiaalisen ympäristön tuki, tuki perheen ulkopuoliselta aikuiselta, harrastustoiminta, asuinympäristöön liittyvät tekijät ja yhteiskunnan palvelut (Jean-Thorn ym. 2023).

Erityisesti sijoitettujen lasten selviytymiskeinoja ei ole tutkittu kovinkaan paljon ja tieto niistä on vähäistä (Tahkola ym. 2021, 911). Tutkimusten tuloksista nousevat selvästi tärkeimpinä suojaavina tekijöinä erityisesti sijaishuollossa kasvaneilla on aiemmin tunnistettu ainakin yksi tärkeä ja kannustava aikuinen lapsen elämässä, erityisesti jos hän arvostaa koulutusta ja itsetuntoa ja lapsen omia mielenkiinnon kohteita tukevat harrastukset (Rutter 2013; Hadfield & Ungar 2018).

Koulumenestys oli usein määräävä tekijä tämän erityisen heikossa yhteiskunnallisessa asemassa olevan ryhmän sosiaalisessa integraatiossa yhteiskuntaan. Resilienssi ilmenee näillä nuorilla realistisena käsityksenä omasta tulevaisuudestaan, aktiivisuutena ja ajatuksena siitä, että heillä oli itsellään vaikutusta omaan elämäänsä. (Drapeau ym. 2007, 980–981.)

Resilienssin kannalta keskeistä käytösongelmin ja huumausaineita tai alkoholia käyttäville nuorille oli sijoituksen näkeminen käännekohtana heidän elämässään, joka sai heidät ottamaan vastuuta omasta elämästään (Drapeau ym. 2007, 982).

Suomeksi ilmestyneessä Elli-Maria Kamulan väitöstutkimuksessa 2024 tutkittiin sijoitettujena olleiden nuorten aikuisten resilienssin ilmenemistä ja rakentumista heidän läheisten ihmissuhteidensa ja niihin liittyvien jännitteiden käsittelyyn, haastaviin tilanteisiin liittyvien selviytymiskeinojen ja toimijuuden näkökulmasta. Yhtenä tuloksena tutkimuksessa oli sijoitetuille lapsille tyypillisten selviytymiskeinojen, tuen hakemisen ja pakenemisen löytyminen. Heidän resilienssinsä rakentumiselle taas oli keskeistä aktiivinen toimijuus, toimijuuden ilmaiseminen lapsuuden ja nuoruuden haastavista olosuhteista huolimatta ja toimijuuden kehittymiseen saatavilla ollut tuki. (Kamula 2024.)

Myös sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten elämänpoluista on löydetty useita tärkeitä teemoja, joilla on merkitystä käytännön työssä, kun nuoria tuetaan lastensuojelussa. Se miten nuoret määrittivät itsensä ja tilanteessa jo varhaisessa lapsuudessa vaikutti edelleen nuoruudessa ja aikuisuudessa. Erityisen tärkeää oli joillekin nuorille tapahtunut merkittävä muutos siinä, miten he määrittivät itsensä. Esimerkiksi osa nuorista oli pystynyt siirtymään pois uhrin identiteetistä. Toisaalta osa nuorista kamppaili edelleen ongelmallisen käyttäytymisen kanssa yrittäessään rakentaa aikuisten maailmaan liittyviä suhteita ja työelämää. (Schofield & Larsson & Ward 2016.)

Nuoret, jotka kamppailivat vaikeuksien kanssa ja olivat määritelleet itsensä joko uhriksi tai “pahoiksi lapsiksi” eivät yleensä olleet välinpitämättömiä ihmissuhteistaan, vaan pikemminkin keskittyivät niihin suhteisiin ja yhteyksiin, jotka he olivat menettäneet. Ihmissuhteiden ja kuulumisen merkitys sijaishuollossa onkin keskeistä myös ajateltaessa sijaishuoltoa pysyvyyttä tarjoavana ympäristönä. (Schofield ym. 2016.) Resilienssin ulottuvuuksia, jotka tukivat nuorten kykyä hyötyä sijaishuollosta sekä selviytyä siirtymästä aikuisuuteen olivat yhteys, toimijuus, toiminta ja koherenssi (Gilligan 1999; Schofield ym. 2016).

Toimijuudella tai minäpystyvyydellä oli erilaisia merkityksiä eri nuorille. Uhriksi itsensä kokeneille toimijuus merkitsi usein mahdollisuutta saada takaisin kontrolli elämästään. Antisosiaalisen käyttäytymisen vuoksi itseään “pahana” pitäneille toimijuus näyttäytyi toisin. Sijaishuollossa nuoret saattoivat toisinaan kokea olevansa voimattomia, koska päätöksiä tehtiin heidän puolestaan, mutta toisaalta he voivat myös kokea olevansa liian voimakkaita esimerkiksi rikkoessaan sijoituksia. Sopivan toimijuuden tunteen kehittyminen sijaishuollon aikana ja siirtymävaiheessa liittyi myönteisiin muutoksiin ja oli lähes aina yhteydessä luottamuksellisiin ihmissuhteisiin. (Schofield ym. 2016)

Kuten aiemmissakin tutkimuksissa, viittaukset koulutukseen, urheiluun ja työhön osoittivat, että myönteisiä muutoksia kokeneet nuoret osallistuivat rakentaviin toimintoihin. Näiden vaikutus liittyi kuitenkin muihin resilienssin ulottuvuuksiin. Esimerkiksi lapsuutensa uhrina kokeneille nuorille onnistuminen koulussa tai työssä oli yhteydessä sekä luottamuksellisiin ihmissuhteisiin että lisääntyneeseen toimijuuden kokemukseen.

Kertomusten koherenssi on tärkeä identiteetin rakentumisessa, erityisesti nuorille, joilla on monimutkainen elämäntausta. Näille nuorille se tarkoitti suurten kysymysten pohtimista: millaisia heidän vanhempansa olivat ja millainen lapsi heidän täytyi olla päätyäkseen sijaishuoltoon. Nuoret, jotka saivat työntekijöiltä viestejä rakkaudesta, tuesta ja toivosta, pystyivät rakentamaan kertomuksen, joka auttoi hyväksymään ristiriitaiset tunteet syntymäperhettä kohtaan ja vahvistamaan uskoa omaan tulevaisuuteensa (Schofield ym. 2016.)

Lapsuuden aikaiset haitalliset kokemukset (ACE) kuten väkivalta ja laiminlyönti ovat siis yleisiä erityisesti lastensuojelun asiakkailta ja lisäävät merkittävästi riskiä myöhempisiin psyykkisiin ja fyysisiin ongelmiin. Vaikutukset ovat usein kumulatiivisia: mitä useampia ja vakavampia kokemukset ovat, sitä suurempi on riski sairastavuuteen ja sopeutumisvaikeuksiin. ACE-kokemukset eivät kuitenkaan automaattisesti johda traumaan, vaan vaikutukset riippuvat yksilöllisistä tekijöistä ja saatavilla olevasta tuesta. Siten niitä onkin mahdollista lieventää oikea-aikaisella ja asiantuntevalla tuella.

Resilienssi eli kyky selviytyä ja sopeutua vastoinkäymisiin ei ole pysyvä ominaisuus, vaan dynaaminen prosessi, joka rakentuu yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Aiemman tutkimuksen perusteella keskeisiä resilienssiä tukevia tekijöitä ovat turvalliset ihmissuhteet, myönteinen minäkuva, itsesäätelytaidot, toimijuus sekä yhteisön ja palveluiden tarjoama tuki.

Sijaishuollossa resilienssin vahvistamisessa korostuvat erityisesti luotettavat aikuissuhteet, koulunkäynti, merkitykselliset aktiviteetit ja mahdollisuus kokea toimijuutta.

Tähänastinen tieto antaa siis positiivisen kuvan sosiaalityöntekijän mahdollisuuksista toimia lastensuojelun asiakkaan resilienssin tukijana. Vaikka ACE-tausta lisää riskejä, oikeanlaisella tuella ja vuorovaikutuksella on mahdollista edistää lasten myönteistä kehitystä ja tulevaisuuden mahdollisuuksia.

Sosiaalityö perustuu tutkittuun tietoon ja paljon puhutaan siitä, että käytännön työntekijät toisaalta haluaisivat enemmän tutkittuun tietoon ja näyttöön perustuvaa tietoa työnsä tueksi. Yksi eniten käytetyistä teoreettisista kehyksistä on kiintymyssuhdeteoria. Sijaishuollon kontekstissa teoria on ymmärrettävissä siten, että lapsi kokee surua, vihaa ja ahdistusta menettäessään tilapäisesti tai pysyvästi pääsyn olemassa oleviin kiintymyssuhteisiinsa. Tämän menetyksen korvaajana lapsen tulisi pystyä muodostamaan uusia kiintymyssuhteita vaihtoehtoihin hoivaajiin. Tukemalla lapsen nykyisiä hoivaajia (esim. sijais- tai adoptiovanhempia) vastaamaan lapsen tarpeisiin johdonmukaisesti ja sensitiivisesti, kiintymyssuhteeseen perustuvien interventioiden ajatellaan voivan muuttaa lapsen sisäisiä työskentelymalleja, mikä lisää koettua turvallisuuden tunnetta (Dalgaard ym. 2022, 6.)

Kiintymyssuhdeteorian käyttöön lastensuojelussa on kuitenkin kohdistunut myös kritiikkiä, liittyen erityisesti siihen, miten sitä tulkitaan ja sovelletaan. Monimutkaisten perhetilanteiden selittäminen liian kapeasti kiintymyssuhteen käsitteiden kautta saattaa muodostua ongelmalliseksi ja keskittyminen kiintymyssuhteen häiriöön voi johtaa vanhempien, erityisesti äitien, syyllistämiseen ja yksilöllistää ongelmia, jotka liittyvät esimerkiksi köyhyyteen tai palvelujärjestelmän puutteisiin (Parton 2014, 2049.)

Yksittäisen teoreettisen mallin käyttäminen toiminnan perusteena onkin ongelmallista, joten on perusteltua, että sosiaalityöntekijät käyttäisivät työnsä perusteeksi teoreettisia malleja mahdollisesti nykyistä monipuolisemmin.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymykset ja -tavoitteet

Lähtökohtana tutkimukselle on ollut havainto siitä, että osana lastensuojelun sijaishuollon tarkoituksen toteutumista voitaisiin lisätä tietoa lapsen selviytymiskeinojen tukemisesta ja resilienssistä. Tutkimuskysymyksen muotoutumista onkin ohjannut kiinnostus siihen, miten tutkittua tietoa resilienssin tukemisesta voidaan tuoda vahvemmin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käytäntöihin.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten sosiaalityössä tehtävää sijaishuollon asiakkaiden resilienssin tukemisen edellytyksiä on tutkittu sosiaalityön alalla Suomessa ja kansainvälisesti ja mitä näissä tutkimuksissa on saatu selville. Resilienssitutkimusta sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla on tehty sosiaalityön tieteenalan lisäksi muun muassa psykologian, kasvatustieteen ja sosiaalityöaloilla ja monet tutkimuksista ovat poikkitieteellisiä. Näistä tutkimuksista aineistoa on rajattu koskemaan sellaisia tutkimuksia, jotka koskevat sosiaalityöntekijöiden ammatillista toimintaa resilienssin tukijoina.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista tietoa resilienssin tukemisesta on tuotettu lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa?
2. Millä tavalla tutkimuksissa kuvataan sosiaalityöntekijän roolia resilienssin tukijana?

Tarkemmin tavoitteena on selvittää millaiseen teoriataustaan tutkimukset perustuvat, miten resilienssi on käsitteellistetty niissä lastensuojelun kontekstissa, millaisia menetelmiä tutkimuksissa on käytetty, miten sosiaalityöntekijöiden toteuttama resilienssin tuki toteutui ja millaisia tulkintoja niissä on tehty sosiaalityöntekijöiden vaikutusmahdollisuuksista resilienssiä tukeviin tekijöihin. Tutkimuksen tarkoituksena on muodostaa yhtenäinen käsitys siitä, miten resilienssistä tehdyn tutkimuksen tuloksia voidaan soveltaa lastensuojelun sosiaalityön käytäntöön ja mitä tarkoittaisi näistä tekijöistä muodostuva resilienssiorientaatio lastensuojelun sosiaalityön työtapana.

Tutkielman kohderyhmänä ovat ensisijaisesti sosiaalityöntekijät ja muut sosiaalialan ammattilaiset, jotka tekevät työtä lastensuojelussa sekä tutkijat, jotka ovat kiinnostuneita

lastensuojelun asiakkaiden resilienssiä tukevista tekijöistä. Tutkimus koskee olennaisella tavalla myös sijaishuollon vaikuttavuutta, joten sillä on yhtymäkohtia myös laajemmin keskusteluihin lastensuojelun asiakkuuden yhteiskunnallisista ja tosiasiallisista kustannuksista, sosiaalityön ammatillisesta asemasta ja koulutuksen sisällöistä sekä ammattialojen yhteistyöhön sosiaalityön, psykiatrian ja sivistystoimen välillä, joten se on tarkoitettu myös näistä aiheista kiinnostuneille.

4.2 Aineiston analyysimenetelmä

Tutkimus on toteutettu systemaattisena kirjallisuuskatsauksena. Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella tarkoitetaan tutkitun tiedon yhdistämistä tietystä aihepiiristä tarkoituksena kuvata kokonaistilannetta tai yhdistää laadullista tutkimusta kokonaisuudeksi. Sosiaalityön tutkimuksessa yleinen malli on jonkin asian, tapahtuman tai menetelmän vaikuttavuuden arviointi (FinJeHeW 2010, 28.) Menetelmää kutsutaan myös laadulliseksi review -tutkimukseksi, jossa on tyypillistä luoda yleiskatsaus tiettyyn aihepiiriin ja tiivistää suuresta tietomassasta esiin olennaisin. Siinä keskitytään ei-numeerisessa muodossa olevan aineksen kuten teorioiden, havaintojen, tulkintojen ja johtopäätösten käsittelyyn (Kallio 2006, 18–19). Systemaattisessa sisällönanalyysissä kerätään aineisto, esikäsitellään se, luokitellaan ja lopuksi tulkitaan se.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tehokas väline syventämään tietoa asioista, joista on jo valmista tutkittua tietoa ja tuloksia. Luonteeltaan se kuuluu teoreettisen tutkimuksen piiriin. Tutkimusmenetelmä toteutuu prosessina siten, että tutkijalla on tietty määrä tutkimuksia, joissa olevaa tietoa hän ryhtyy kokoamaan ja tiivistämään. Tässä prosessissa hän voi käyttää sisällönanalyysia laatiessaan luokittelurunkoa, jonka varaan hän tiivistää tulokset. (Tuomi & Sarajärvi 2019.) Kirjallisuuskatsauksen etuna on se, että se tarjoaa mahdollisuuden kuvata teorian ja käytettyjen menetelmien kehitystä historiallisesti ja näyttää tämän jälkeen suuntaa uudelle tutkimukselle. Sen avulla tuotettua synteesiä voidaan käyttää luomaan uutta teoriaa, vahvistaa tai testata nykyistä teoriaa tai pyrkiä laajentamaan tutkittavan aiheen teoreettisia perusteita. (Vilka 2024.)

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut sosiaalityöntekijän roolista lastensuojelun asiakkaan resilienssin tukijana. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa empiirisestä aineistosta edetään kohti ilmiön käsitteellisempää ymmärrystä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127). Aineistoni on koostunut resilienssistä lastensuojelun sosiaalityössä kiinnostuneista tutkimuksista. Tutkimukseni tavoitteena onkin muodostaa analyysin pohjalta ymmärrys tai kokonaisnäkemys resilienssikeskeisyydestä lastensuojelun sosiaalityötä ohjaavana työorientaationa.

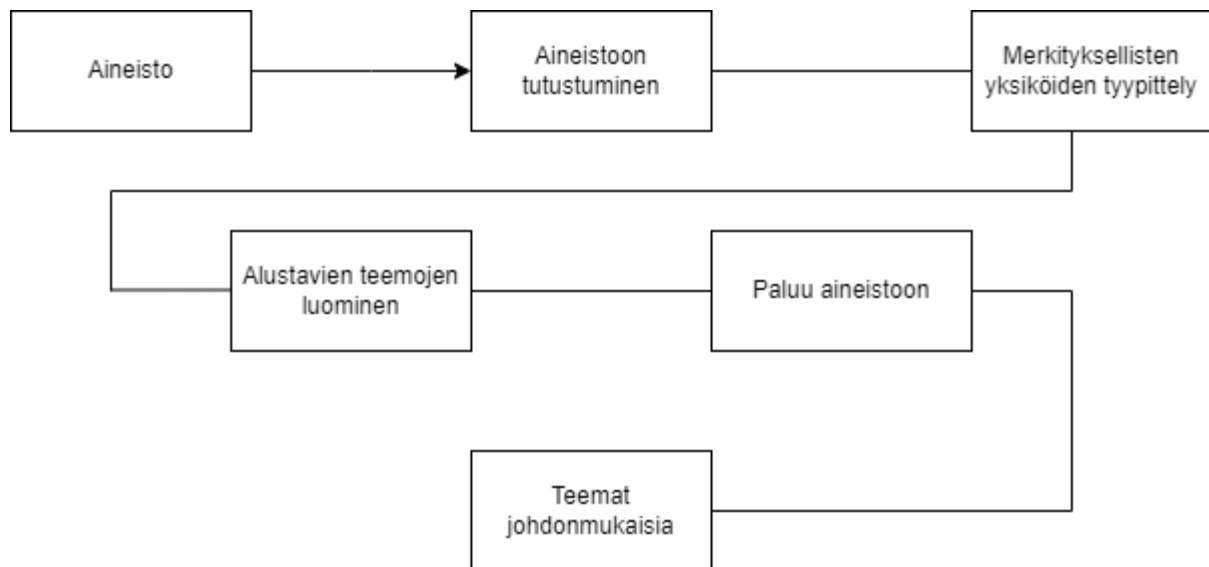
Analyysin keskeisinä teoreettisina viitekehyksinä ovat toimineet aiempi erityisesti lastensuojeluun liittyvä tutkimus suojaavista tekijöistä ja resilienssistä, tutkimus ACE-tekijöistä, tutkimus lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolista sekä lastensuojelun lainsäädäntö.

Review-tutkimukselle on mahdollista määrittää erilaisia suuntaa antavia alasuuntauksia ja määrittelytapoja, vaikkakin rajankäynti niiden välillä on hankalaa. Tekemääni tutkimusta voitaisiin parhaiten luonnehtia asiantuntija-review'n tyyppiseksi. Siinä kootaan yhteen tietyn aihepiirin asiantuntijoiden näkemyksiä suhteessa johonkin ilmiöön tai ongelmaan, joiden pohjalta tutkija tekee edelleen yleisiä johtopäätöksiä. Silloin huomionarvoista on, että review-tutkimukselle luonteenomainen ns. toisen käden aineisto korvautuu ainakin osittain autenttisella ensi käden aineistolla. (Kallio 2006, 25.) Tähän tutkielmaan keräämäni aineisto koostuu ensisijaisesti sosiaalityöntekijöiden ja heidän lastensuojelun asiakkaiden haastatteluista. Näitä ryhmiä voidaan pitää kyseisen aihepiirin eli lastensuojelun resilienssiä tukevien edellytysten parhaina asiantuntijoina.

Toisin kuin kvantitatiiviselle meta-analyysille, kvalitatiiviselle tutkijan oman tiedonprosessoinnin varaan rakentuvalla review -tutkimukselle ei ole olemassa ennalta määrättyjä menetelmällisiä ohjeita, sillä se rakentuu tutkijan pohdinnan ja oivallusten eli ns. filosofisen ajattelun metodin varaan (Kallio 2006, 21). Yleisesti review -tutkimukselle voidaan hahmottaa viisi olennaista vaihetta, joiden tulee olla linjassa toistensa kanssa. Nämä ovat 1. tutkimusongelman määrittäminen 2. aineiston kokoaminen 3. aineiston analyysi 4. aineiston synteesi ja 5. argumentaation rakentaminen. Nämä tutkimusvaiheet ovat ei-kronologisessa, syklimäisessä suhteessa toisiinsa. Tämä syklimäisyys onkin tutkimusmenetelmälle olennaisempaa kuin vaiheiden määrä sinänsä. Käytännössä tämä tarkoittaa mahdollisuutta palata tutkimusprosessin aikaisempiin kohtiin kuten aineiston

kokoamiseen tai tutkimusongelman revisioimiseen vielä myöhemmässäkin vaiheessa (Kallio 2006, 23.)

Tutkimusprosessin kaavio:

Olen aloittanut tämän luvun määrittelemällä tutkimusongelman eli kuvaamalla tutkimusongelman ja tutkimuskysymyksen. Kuvaan seuraavaksi tarkemmin aineiston kokoamisvaihetta aineistohaun ja aineistovalinnan prosesseina sekä lopulta aineiston analyysia.

4.3 Aineistohaku

Etsin vastausta tutkimuskysymyksiini resilienssiä ja voimavaroja lastensuojelussa käsitelleestä tutkimuksesta. Seuraavassa kuvaan aineiston hankintaa ja hakuprosessia. Tarkoitukseni on systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen metodina kuuluva mahdollisimman suuri luotettavuus ja läpinäkyvyys, jotka mahdollistaisivat tutkimuksen toistamisen myös muun tutkijan toimesta (Vilka 2024). Aineiston hankintaprosessissa käytin SALSA-kehiksen (engl. *search, appraisal, synthesis, analysis*) viittä virstanpylvästä. Näitä ovat haku tietokannoista, arviointi, manuaalinen haku, synteesi ja analyysi (Vilka 2024).

Tutkimukset olen valikoinut suorittamalla aineistohakuja kansainvälisten ja kotimaisten akateemisten tietoportaalien kautta. Haut on tehty ajalla 9/25–3/26 elektronisiin tietokantoihin. Näitä ovat kotimainen artikkelihaku Janus, kansainväliset tietokannat Sage Journals, Ebsco, Google Scholar ja Volter.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aineistohakuun valitaan hakustrategia, jossa hakutermit ryhmitellään yhteen hakutoimintaa varten. Hakutermin avulla pyritään löytämään tarvittavia tutkimuksia kirjallisuuskatsauksen aineistoksi. (Vilka 2024.) Toteutin hakustrategian aineistohaun kaksivaiheisena. Ensimmäisellä hakukerralla tekemällä haun tietokantoihin. Keräsin tulokset taulukkoon ja luokittelin aineistorajauksen kriteerit täyttäviin ja rajaukseen sopivimpiin tutkimuksiin. Tällöin aloitin samalla jo arviointiprosessin ensimmäisen vaiheen.

Alla olevassa taulukossa on eritelty käyttämäni hakustrategia ja siihen kuuluneet hakutermit:

Taulukko 1. Aineistohaussa käytetyt hakutermit

Hakustrategian ensimmäinen vaihe	Hakustrategian toinen vaihe
"resilience" AND "adolescence" AND "Child welfare" AND "Foster care" AND "Social work"	Löydettyjen aineistojen läpikäynti arvioiden ja rajaukseen soveltuviin ja soveltumattomiin.
Tulokset: Sage Journals: 194 - n Ebsco: 88 - n Google Scholar: 2610 - n Volter: 34 – n	Manuaalinen haku läpi käydyistä artikkeleista, jossa poimin lisää aineistokriteerit täyttäviä aineistoja ja kävin niitä läpi
Hakutulos yhteensä: 2980 – n N = 6	Poimintojen läpi käyminen ja valinta sekä rajaus käytetyin perustein N = 2
	Lopullinen määrä aineistovalintakriteerit täyttäneitä artikkeleita: N = 8

4.4 Aineiston valinta ja kuvaus

Aineistoon halusin tutkimuksia, joissa oli tutkittu jostakin näkökulmasta resilienssin ilmenemistä tai tukemista lastensuojelun asiakkailla siten, että sosiaalityöntekijällä oli jokin rooli resilienssin tuottamisessa.

Valitsin tutkimukset aineistoon, kun ne täyttivät seuraavat kriteerit: 1. alkuperäinen, vertaisarvioitu tutkimus, jossa sosiaalityö oli osallisena resilienssiä tukevassa toiminnassa lastensuojelussa 2. sijoittui sijaishuollon kontekstiin Euroopassa, Yhdysvalloissa tai Kanadassa 3. koski työskentelyä 0–24-vuotiaiden lasten ja nuorten kanssa 4. oli toteutettu haastattelu- tai kyselytutkimuksena 5. oli kirjoitettu englanniksi (tai suomeksi).

Aineistohakuvaiheessa suoritin aineistorajausta valiten aineistoon tutkimuksia sosiaalityöntekijöiden interventioihin resilienssin tukemiseksi, jotka koskevat sijaishuollon asiakkuudessa olleita 0–24-vuotiaita lapsia ja nuoria. Tulosten osalta etsin sosiaalityön ammatin toteuttamisen kannalta keskeisiä tekijöitä. Siten rajasin aineistohaun tuloksista pois tutkimukset, joissa sosiaalityöllä ei ollut roolia, yksinomaan resilienssiä ilmiönä tarkastelleet tutkimukset, asiakkuuden siirtymävaiheeseen kuten täysi-ikäistymiseen sijoittuneet tutkimukset ja sijoitettujen lasten resilienssiä koskevat tutkimukset, jotka eivät koskeneet erityisesti sosiaalityötä, länsimaiden (Eurooppa, Yhdysvallat, Kanada, Australia) ulkopuoliset tutkimukset, metodiltaan muut kuin laadullisena tutkimuksena toteutetut haastattelututkimukset, sekä arvosteluartikkelit. Osa aineistohaun tuloksista oli päällekkäisiä.

Tutkimukset rajasin koskemaan länsimaita eli ne on toteutettu Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Näiden alueiden ulkopuoliset tutkimukset rajasin pois, koska niiden sijaishuollon toimintaympäristö saattaa poiketa merkittävästi Suomen kontekstista, eikä näitä eroja voida luotettavasti arvioida.

Ajallisesti rajasin tutkimukset viimeisen 30 vuoden aikana toteutettuihin (1996–2026) siitä syystä, että tutkimuksessa haluttiin saada aiheesta mahdollisimman viimeaikaista tietoa, jossa sosiaalityön toimintaympäristö ei olisi suuresti muuttunut. On kuitenkin huomattava, että sosiaalityön tutkimuksessa on käyty keskustelua lapsen toimintamahdollisuuksista jo noin 1980-luvulta alkaen.

Rajasin aineistoa myös metodiperustaisesti haastattelututkimuksiin siitä syystä, että niiden avulla pääsin lähimmäksi sosiaalityöntekijän roolia resilienssin tukijana työn käytännön asiantuntijoiden eli sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden näkökulmasta. Kyseessä on asiantuntijareview-tutkimukselle tyypillinen valinta, jossa ns. toisen käden aineisto korvautuu ainakin osittain autenttisella ensi käden aineistolla (Kallio 2006, 25).

On huomattava, että aineistohaku tuotti valittujen lisäksi runsaasti tutkimuksia, jotka käsittelivät sosiaalityöntekijän tukea lastensuojelun lapsille ja nuorille. Esimerkiksi Adeya Richmondin ja Lynne M. Bordenin tekemässä tutkimuksessa kartoitettiin motivoivaa haastattelua metodina sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten sisäisen motivaation ja itsepystyvyyden lisäämiseksi (Richmond & Borden 2020). Koska resilienssi tarkoittaa kykyä selviytyä ja päästä yli vastoinkäymisistä, motivoiva haastattelu voidaan ehdottomasti nähdä osana resilienssin tukemista. Tämän kaltaisissa tutkimuksissa tukea ei kuitenkaan käsitteellistetty suoraan resilienssin tukemisena, joten siitä syystä jätin ne tämän opinnäytetyön ulkopuolelle.

Tutkimuksen toisessa *arviointivaiheessa* luin rajauksen kriteerit täyttävät tutkimukset läpi keräten ja taulukoiden niistä seuraavat tiedot: tutkimusaihe, keneltä ja missä maassa aineisto oli kerätty, millä metodilla tutkimus oli toteutettu ja mitä tuloksia tutkimuksista saatiin. Kyseessä on samalla sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe aineiston valmisteluun kuuluvan seulonnan ja tunnistamisen jälkeen, johon kuuluu aineiston organisointi eli selvitys tutkimuskohteena olevien tutkimusten aiheesta, teoriasta, menetelmästä ja tavoitteesta. (Vilka 2024) Samalla numeroin tutkimukset.

Valintaprosessin kautta analyysin valikoituneeksi seuraavat tutkimukset, jotka on koottu alla olevaan taulukkoon 2.

Taulukko 2. Aineistoksi valikoituneet tutkimukset

Tutkimuksen nimi	Tutkimusaihe	Aineisto kerätty, Maa	Tutkimuksen toteutus	Tulokset
1. Kaittila, A. ym. (2023) "Factors Supporting Resilience during	Resilienssiä tukevat palvelut sijoituksen aikana	19 sijoitettuna ollutta, haastatteluhetkellä	Narratiiviset, temaattiset haastattelut	Resilienssiä tukevat tekijät jaettiin seuraaviin: 1) yksilölliset tekijät 2) ihmissuhteet 3) instituutio

Out-of-home Care: Experiences of Former Child Welfare Clients in Finland.”		ä 18–27-vuotiasta nuorta Suomessa		
2. Daniel, B. ym. (1999) “It’s Just Common Sense Isn’t It?: Exploring Ways of Putting the Theory of Resilience into Action.”	Resilienssin teorian soveltaminen käytännössä sijoitettujen lasten resilienssin arvioimisessa ja tukemisessa	11 kentällä työskentelevää sosiaalityöntekijää, jotka osallistuvat projektiin ja työpajoihin, Skotlanti	Tutkimus toteutettiin pilottiprojektina, jossa järjestettiin viisi työpajaa viiden kuukauden aikana resilienssiin liittyvien käytäntöjen kehittämiseksi ja arvioimiseksi	Työpajat tuottivat käytännön ehdotuksia resilienssin vahvistamiseen ja muuttivat osallistujien tapaa tarkastella asiakkuuksia, mutta tavoite systemaattisen resilienssin arvioinnin kehittämisestä onnistui vain osittain.
3. Drapeau ym. (2007). Processes that contribute to resilience among youth in foster care.	Resilienssin rakentumisen prosessit sijaishuollossa olevien nuorten elämässä	12 sijaishuollossa olevaa nuorta (6 tyttöä ja 6 poikaa) iältään 14–17 vuotta, Québec Kanada	Laadullisena tutkimus, jossa kerättiin aineisto kahdella haastattelulla per nuori sekä analysoitiin nuorten asiakaskirjauksia	Tuloksissa tunnistettiin resilienssiä edistäviä käännekohtia (toiminta, itsereflektio ja ihmissuhteet) sekä prosesseja kuten lisääntynyt pystyvyyden tunne, riskitekijöistä etäännyminen ja uudet mahdollisuudet.
4. Bell, Tessa, and Elisa Romano. “Child Resilience in Out-of-Home Care: Child Welfare Worker Perspectives.” Children and Youth Services Review 48 (January 2015): 49–59.	Lastensuojelun työntekijöiden näkemykset resilienssistä ja siihen vaikuttavista tekijöistä kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla	11 lastensuojelun työntekijää (4 miestä, 7 naista) Ontariossa Kanadassa	Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa kerättiin aineisto puolistrukturoituilla haastatteluilta työntekijöiden kokemuksista ja näkemyksistä	Työntekijät tunnistivat useita resilienssiin liittyviä tekijöitä, joita yhdisti lapsen ihmissuhteiden ja muiden tarjoaman sosiaalisen tuen keskeinen merkitys. Arvioinnissa on tärkeää huomioida kaikkien lastensuojelujärjestelmässä mukana olevien näkökulmat. Lisäksi tulokset tuovat esiin ekologisen mallin eri tasojen väliset dynaamiset vuorovaikutussuhteet ja sen, miten ne voivat vaikuttaa lapsen tilanteeseen kodin ulkopuolisessa hoidossa
5. Dermot J. Hurley, Lisa Martin, and Rhonda Hallberg “Resilience in Child	Miten lastensuojelun työntekijät ymmärtävät resilienssin	20 sosiaalityöntekijää, jotka työskentelevät lastensuojelussa	Laadullinen tutkimus toteutettiin puolistrukturoituilla	Resilienssi nähtiin moniulotteisena prosessina, jota edistävät lapsen ominaisuudet, mahdollistava

Welfare: A Social Worker Perspective.” International Journal of Child, Youth and Family Studies (2013) 2: 259–273.	käsitteen ja miten he edistävät sitä työssään	Lounais-Ontariossa, Kanadassa	syvähaastatteluilla, joiden aineisto analysoidiin sisällönanalyysillä	vuorovaikutussuhde sekä pääsy resursseihin
6. Daniel ym. 2009, 'How is the concept of resilience operationalised in practice with vulnerable children?'	Miten haavoittuvassa asemassa olevien lasten kanssa työskennelleet ammattilaiset tulkitsivat resilienssin käsitettä ja sovelsivat sitä käytännön työssä	Kyselyyn saatiin 201 vastausta (108 UK:sta ja 93 Australiasta). Tapaustutkimusaineisto perustui 32 tapaukseen (18 UK:sta ja 14 Australiassa). Niihin sisältyi haastatteluja lasten, vanhempien, projektityöntekijöiden ja muiden ammattilaisten kanssa.	Aineisto kerättiin kyselyllä ja tapaustutkimusten perusteella.	Resilienssiteoria ymmärrettiin ja sitä käytettiin kirjallisuutta vastaavalla tavalla. Vaikutukset olivat hajanaisia ja työssä käytettiin erilaisia metodeja. Käsitteen käyttöä pidettiin positiivisena, mutta termille ei ollut yhtenäistä määrittelyä.
7. McMurray ym. (2008) Constructing resilience: social workers' understandings and practice.	Millaista on sosiaalityöntekijöiden käsitys resilienssistä sijoitettujen tai sijoituksen harkinnan alla olleiden nuorten kanssa työskennellessä ja miten tietoa käytetään	19 sosiaalityöntekijän kanssa tehty 32 puolistrukturoitua haastattelua, joiden aiheena oli 52 lasta ja nuorta (31 poikaa ja 21 tyttöä), UK	Laadullinen aineistoanalyysi pitkäaistutkimus tapaustutkimuksena. Haastattelujen litteraattit analysoitiin ankkuroidun teorian (grounded theory), avoimen koodauksen ja jatkuvan vertailun menetelmän (constant comparative method) menetelmiä hyödyntäen.	Sosiaalityöntekijöillä oli vaikeuksia käsitteellistää resilienssiä. Lisäksi resilienssi nähdään subjektiivisena ja vaikeasti mitattavana. Resilienssin katsotaan usein kumpuavan lapsen sisäisistä ominaisuuksista, mutta toisaalta ammattilaisilla ja perheellä nähdään suuri rooli sen vahvistajana.
8. Schofield & Beek (2005) “Risk and Resilience in Long-Term Foster-Care.”	Miten sijoitettujen lasten tarpeita voidaan selvittää ja täyttää pitkäaikaisissa sijaisperheissä	58 tutkimuksen alkaessa alle 12-vuotiasta pitkäaikaiseen sijaisperheeseen sijoitettua lasta ja sijaisperhettä	Pitkäaistutkimus, jossa kerättiin aineistoa kyselyillä, SDQ-mittauksilla ja syvähaastattelu	Tuloksena löydettiin prosesseja ja muuttujia, jotka vaikuttivat kussakin kehitysryhmässä (hyvän kehityksen, epävarman kehityksen ja alaspäin menevän kierteen ryhmä) tukemassa sopeutumista

		Lontoossa, UK:ssa	illa useassa vaiheessa	perheeseen ja ympäristöön
--	--	----------------------	---------------------------	------------------------------

Tutkimusten tuloksissa ei ole merkittävää eroa siinä ovatko haastatellut sosiaalityöntekijöitä, vai asiakkaita vaan molempien ryhmien vastauksien voidaan katsoa täydentävän toisiaan. Siten haastattelut kertovat yhdessä toisiaan täydentävästi lastensuojelun toimintakentästä, jossa sosiaalityöntekijät ja heidän asiakkaansa ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Tutkimuksen rajoitteena on tutkimusaineiston kokoaminen kansainvälisellä tasolla hyvin heterogeenisestä joukosta lastensuojelun systeemejä. Esimerkiksi Yhdysvaltojen lastensuojelujärjestelmällä on omat suomalaisesta järjestelmästä eroavat piirteensä. Tämä on otettava huomioon tutkimustulosten soveltamisessa Suomen kontekstiin.

4.5 Aineiston analyysi

Edellä olen kerännyt taulukkoon tietoa tutkimukseen valikoiduista tutkimuksista. Siten olen myös tuottanut tietoa vastauksena ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni siitä, millaista tietoa resilienssin tukemisesta on tuotettu lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa. Sisällönanalyysin toisessa vaiheessa aineistolle tehdään induktiivinen analyysi eli edetään aineistosta löytyneistä ja tutkimuskysymyksen kannalta olennaisista havainnoista tuloksiin ja päätelmiin. Lopuksi analyysi ja tulokset havainnollistetaan raportoimalla. (Vilka 2024.)

Analyysissa olen lukenut aineistoa erittelemällä siitä aineisto-osasia eli sosiaalityön roolin kuvausta resilienssin tukemisen toteuttajana. Tämän erittelyn jälkeen rajattu sisällönanalyysiin kuuluu aineiston luokittelu, teemoittelu ja tyypittely. Luokittelun voi toteuttaa siten, että aineistosta määritellään luokkia ja lasketaan, montako kertaa kukin luokka aineistossa esiintyy. Teemoittelussa taas painottuu se, mitä kustakin teemasta on aineistossa sanottu. Ennen kaikkea on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta sekä ryhmittelystä erilaisten tutkijaa kiinnostavien aihepiirien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105.)

Teema-analyysina voidaan pitää tapaa, jossa olen yhdistellyt aineistoa kysymällä siltä, miten eri tutkimuksissa määritellyt yksittäiset teemat liittyvät toisiinsa ja päädytäänkö tutkimuksissa yhteneviin vai eriäviin päätelmiin (Vilka 2024). Asiakokonaisuuksien muodostamisen olen

toteuttanut etsimällä yhteneväisiä ja eroavia yksiköitä aineistosta ja luomalla niistä pääteemoja sekä alateemoja. Analyysiprosessiin on kuulunut palaaminen välillä takaisin analysoitavaan aineistoon ja tarkastelemalla löydettyjen teemojen ja alateemojen johdonmukaisuutta.

Analyysissa olen luonut tutkimuskysymysteni ohjaamana luokittelurungon aineistolle ja ryhmitellyt ne lähtökohtana sosiaalityöntekijän rooli ja siitä lähtöisin olevat toimet resilienssin tukemiseksi.

Analyysini jakautuu kahteen osaan. Aloitan tarkastelemalla resilienssikeskeisyyden teoreettisia viitekehyksiä eli sitä, minkälaisilla mekanismeilla sosiaalityöntekijät pyrkivät saaman aikaan muutosta asiakkaan resilienssissä, mikä toimintamalli nähtiin resilienssiä tukevana tai heikentävänä ja minkälaista vaikuttavuutta niillä nähtiin olevan, sekä minkälainen merkitys resilienssille annettiin käytännön työssä.

Analyysin toisessa osassa identifioin aineistosta kolme kokonaisuutta, jotka muodostavat sosiaalityöntekijän roolin resilienssikeskeisenä toimijana: sosiaalityöntekijän ammatilliset ominaisuudet, sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapseen, joita ovat luottamuksellisuus ja jatkuvuuden kokemuksen tuottaminen ja positiivisen itsetuntemuksen lisääminen sekä viimeisenä sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapsen verkostoon.

5 Resilienssikeskeisyyden teoreettiset viitekehykset lastensuojelussa

Resilienssikeskeisen työtteen perustaksi olen muodostanut aineiston perusteella kolme pääperiaatetta, joita ovat voimavarakeskeisyys, dynaamisten prosessien tunnistaminen sekä pyrkimys positiivisten ketjureaktioiden aikaansaamiseen. Resilienssikeskeisyyden vastaiseksi toiminnaksi taas voidaan tunnistaa puutekeskeinen tai ainoastaan riskien välttelyyn keskittyvä lähestymistapa tai keskittyminen yksittäisiin asiakkaan ominaisuuksiin prosessien tai dynaamisuuden sijaan.

Ajatuksena on, että sosiaalityöntekijä käyttää työssään yhtä tai tavallisesti useampaa teoriakehystä toimintansa perustana. Teoriakehyksen avulla sosiaalityöntekijä voi suunnata huomiotaan tai keskittymistään eri asioihin ja siten muuttaa toiminnan fokusta.

Alla olevassa taulukossa havainnollistan näiden periaatteiden esiintyvyyttä aineistossa.

Taulukko 3. Resilienssikeskeisyys teoriaohjaavana toimintana

Tutkimus	Resilienssikeskeinen toiminta/teoriakehys	Resilienssikeskeisyyden vastainen toiminta/teoriakehys
8.Schofield & Beek (2005)	<ul style="list-style-type: none"> - Suojaavien- ja riskimekanismien ja prosessien tunnistaminen (dynaamiset prosessit) - Positiivisten ketjureaktioiden aikaansaaminen - Suojaavien tekijöiden kasautuminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Keskittyminen yksittäisiin piirteisiin - Sosiaalityöntekijän poissaolo - Riskitekijöiden kasautuminen
7.McMurray ym. (2008)	<ul style="list-style-type: none"> - Suojaavien ja riskitekijöiden tunnistaminen 	-
6.Daniel ym. (2009)	<ul style="list-style-type: none"> - Riskeihin, resursseihin tai prosesseihin keskittyminen. Vaikuttavin näiden yhdistelmä - Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen lähestymistapa ja yhteyksien rakentaminen 	-
5. Hurley ym. (2013)	<ul style="list-style-type: none"> - voimavarakeskeinen näkökulma 	<ul style="list-style-type: none"> - Puutteisiin ja riskien välttelyyn keskittyvä toiminta

4. Bell & Romano (2015)	- voimavarojen etsiminen	-
3. Drapeau ym. (2007)	- merkityksellisten käännekohtien tunnistaminen positiivisten prosessien tukeminen	-
2. Daniel ym. (1999)	-	-
1. Kaittila ym. (2023)	-	-

5.1.1 Voimavarakeskeisyys

Resilienssikeskeisyys työorientaationa tunnistettiin aineistossa vaihtelevasti. Osa sosiaalityöntekijöistä koki selvästi työskentelevänsä resilienssikeskeisesti, mutta osalle koko käsite oli merkitykseltään tuntematon ja epäselvä eivätkä he kokeneet sen vaikuttavan työhönsä. Aineistossa tutkijat näkivät resilienssikeskeisyyden teoriamallina joko yhtenevänä tai osana voimavarakeskeistä teoriamallia aineiston tutkimuksissa Daniel ym. 2009, 69–70; Romano ym. 2013; 261 ja Bell & Romano 2015, 50.

Voimavarakeskeisyyteen taas kuuluu yksilön ja/tai perheen omien voimavarojen kartoittaminen tai etsiminen yhdessä tukiverkostojen aktivoimiseksi, traumasta selviämiseksi ja vastoinkäymisten ylittämiseksi (Bell & Romano 2015, 50).

Myös osa sosiaalityöntekijöistä, jotka kokivat toteuttavansa työtään resilienssikeskeiseksi näki resilienssin myös itsenäisen lähestymistavan sijaan osana ratkaisu- tai voimavarakeskeistä teoriamallia (Daniel ym. 2009, 69–70). Lisäksi resilienssikeskeinen lähestymistapa yhdistettiin ratkaisukeskeisyyteen sekä lapsikeskeisyyteen (Daniel ym. 2009, 47–48). Se nähtiin myös työskentelynä laajemmin eri ympäristön tasojen kanssa. (Daniel ym. 2009, 49).

5.1.2 Dynaamisten prosessien tunnistaminen

Resilienssi ymmärrettiin aineistossa prosessinomaisena ja siten resilienssin tukemiseksi tehtävä työ kuvattiin prosessien tunnistamisena ja positiivisten prosessien vahvistamiseksi tehtynä pitkäjänteisenä työnä aineiston tutkimuksissa Hurley ym. 2013; Drapeau ym. 2007; Bell & Romano 2015; Schofield & Beek 2005, 1284; Dermot et al 2013, 269.

Schofield & Beekin mukaan resilienssin tunnistamiseen tarvittava teoreettinen kehys on biopsykososiaalinen eli se edellyttää ymmärrystä hyvinvoinnista niin fyysisenä, genetiikkaan ja ruumiillisuuteen liittyvänä kuin ympäröiviin verkostoihin ja yhteiskuntaan liittyvänä. Riskit ja resilienssi nousevat sekä lapsen sisäisestä maailmasta että ulkoisesta todellisuudesta ja suhteista (Schofield & Beek 2005, 1284).

Schofield & Beek havainnollistavat prosessien ja mekanismien tunnistamista esimerkillä siitä, että pitkäaikaisessa sijaishoidossa yhteydenpito biologisen perheen kanssa saattaa suojella lapsen identiteettiä siten, että hän saa osakseen hyväksyntää kahdelta perheeltä ja yhteydenpito vähentää sijoituksen vuoksi identiteettiin kohdistunutta dissonanssia. Vaihtoehtoisesti heikosti suunniteltu yhteydenpito saattaa lisätä lapsen ahdistusta, luoda kognitiivista epäselvyyttä ja huonontaa itsetuntoa. Biologisen perheen vaikutus turvaan ja resilienssiin riippuu siten interaktiivisesti tekijöistä, jotka liittyvät lapseen, molempiin perheisiin ja yhteydenpitoa organisoiviin asiantuntijoihin. Sama muuttuja saattaa olla yhdessä tilanteessa suojeleva ja toisessa riski. (Schofield & Beek 2005, 1285.)

Siten resilienssikeskeisyydelle vastakkaisena toimintana näyttäytyy prosessien huomiotta jättäminen ja niiden sijaan keskittyminen yksittäisiin tekijöihin ja luonteenpiirteisiin.

Tutkimuksessa Drapeau ym. 2007 resilienssin dynaamisuus ja prosessinomaisuuden tunnistaminen ilmeni nuorten elämäntarinoissa, joista jokaisen tarinassa nähtiin käännekohta, joka ohjasi heidät kohti resilienssiä. Tämä käännekohta käynnisti muutoksen (Drapeau ym. 2007, 985). Aineistossa Hurley & Martin & Hallberg (2013) sosiaalityöntekijät ymmärsivät resilienssin kehityksellisenä prosessina, joka kehittyy ajan myötä sekä kykynä päästä yli vastoinkäymisistä (Hurley & Martin & Hallberg 2013, 263).

Lasten ja nuorten resilienssi kuvautui ajallisesti vaihtelevana siinä mielessä, että siihen liittyi käännekohtia, jotka vauhdittivat muutosta kohti suurempaa resilienssiä nuoren elämässä. Näitä käännekohtia kuvattiin minäpystyvyyden tunteen kasvuna, loitontumisena riskien aiheuttajista, uusina mahdollisuuksina ympäristössä ja hyötyjen lisääntymisenä eri elämänaalueilla (koulu, perhe, sosiaalinen elämä, käytös) (Drapeau ym. 2007). Huomionarvoista oli, että sosiaalityöntekijöiden mukaan lasten kehitystä ei aina kannattanut verrata normatiivisiin standardeihin vaan heidän elämässään saattoi tapahtua heidän omiin olosuhteisiinsa nähden suurta positiivista muutosta (Bell & Romano 2015).

Resilienssin dynaamisuus ilmeni myös sen kaksisuuntaisuudessa, kuten aineistossa (Dermot ym. 2013) esitetään, että resilienssi “välittyy” kaksisuuntaisesti, jolloin molemmat suhteen osapuolet vaikuttavat toistensa resilienssistä. Esimerkiksi lapsi voi nähdä työntekijässään sinnikkyyttä, sitkeyttä ja sitoutumista, jotka heijastuvat vastaavina piirteinä lapsessa hänen suhteessaan omaan ympäristöönsä. Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi tätä “tarttuvana prosessina”, tarkoittaen, että resilienssin vahvistuminen voi käynnistyä toisen ihmisen resilienssin näkemisen tai kokemisen kautta (Dermot ym. 2013, 269).

Aineistossa Hurley & Martin & Hallberg 2013 kaksisuuntaisuus ilmeni keskeisessä havainnossa, kuinka paljon sosiaalityöntekijöihin itseensä vaikutti se, miten he hahmottivat asiakkaidensa resilienssin. Tämä ilmeni sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa siitä, kuinka asiakkaat ovat voittaneet vastoinkäymisiä ja tehneet myönteisiä muutoksia elämässään. Sosiaalityöntekijät pitivät itse näitä kertomuksia todella tärkeinä mikä ilmeni esimerkiksi ajatuksissa kuten ”he (asiakkaat) auttavat meitä tulemaan paremmiksi työssämme”, (Hurley & Martin & Hallberg 2013, 268–9).

Kaksisuuntaisuus tarkoitti myös sitä, että työskentely ei ollut tuloksellista, jos lapsi ei ollut mukana. Esimerkiksi McMurray ym. (2008) Raportoi, että osa haastatelluista sosiaalityöntekijöistä kertoi saattaneensa tarvittavat palvelut lapsen saataville ja nyt oli vain lapsesta itsestään kiinni, alkaisiko lapsi hyödyntämään hänelle tarjottuja mahdollisuuksia positiivisten muutosten aikaansaamiseksi (McMurray ym. 2008, 305.) Resilientit asiakkaat vahvistivat myös työntekijän omaa resilienssiä (Hurley ym. 2013, 261).

Hurley & Martin & Hallberg kuvasivat resilienssiä dynaamisena, suhteissa rakentuvana ilmiönä, joka rakentui vuosien aikana useissa merkityksellisissä kohtaamisissa lapsen ja

perheen kanssa. Se merkitsi valppautta mahdollisuuksille asiakkaiden elämän parantamiseksi tunnistamalla heidän omat vahvuutensa. ”Huolimatta vulgaarista kielenkäytöstään hän oli hyvin älykäs ja artikuloi itseään hyvin, ihmiset pitivät hänestä, joskus ajattelen, että hän oli manipulatiivinen mutta hän antoi hyvän mielikuvan itsestään oikeudessa”. Se oli työntekijän panostamista tietyissä avainkohdissa pitkän ajan kuluessa. (Hurley & Martin & Hallberg 2013, 265, 267)

5.1.3 Prosesseihin vaikuttaminen

Daniel ym. 2009 toteavat, että interventioiden suunnittelussa lähtökohtana tulisi olla riskeihin, resursseihin tai prosesseihin keskittyminen, mutta tehokkain toimintamalli yhdistelisi näitä kaikkia (Daniel ym. 2009, 46–47). Sosiaalityöntekijän toimet kuvautuivatkin yksittäisten, pistemäisten tekojen sijaan pitkäaikaisena prosessityönä ja suhdetyönä esimerkiksi mahdollistamassa turvallista kiinnittymistä vanhempiin tai sijaisvanhempiin tai dynaamisena mahdollistavana suhteena lapsen ja hänen ympäristönsä välillä (Hurley ym. 2013).

Sosiaalityöntekijöille resilienssin ymmärtäminen tarkoittaa sellaisten ajallisten prosessien ja mekanismien ymmärrystä, jotka tuottavat käännekohtia, jotka johtavat positiivisiin ketjureaktioihin ja kierteeseen ylöspäin alaspäin suuntautuvan kierteen sijaan (Schofield & Beek 2005, 1285).

Tutkimuksessa kartoitettiin lasten menestystä käytöksellä ja suhteilla sijaisperheessä, joiden katsottiin indikoivan turvallisuuden tunteesta, sosiaalisilla suhteilla sijaisperheen ulkopuolella koulussa ja kaverisuhteissa sekä pysyvyyden tunteella eli oliko sijoitus vakaa ja pidettiinkö lasta perheenjäsenenä sijaisperheessä. Lasten kehitys jaettiin hyvään, epävarmaan ja huonoon kierteeseen joutumiseen. Hyvä kehitys näkyi esimerkiksi lapsen aiemman rauhattomuuden, tunteenpurkausten ja riskinoton vaihtumisena suurempaan rauhallisuuteen ja läheisten ihmissuhteiden syventymiseen ja valikoitumiseen. Lisäksi kehitystä tapahtui lasten aktivoitumisena vertaisryhmätoiminnassa ja kyvyssä joustavampaan ajatteluun, tunteisiin ja käytökseen. (Schofield & Beek 2005, 1287.) Joko suojaavien tekijöiden tai riskitekijöiden kasautuminen saattoi vauhdittaa kierrettä joko positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan.

Daniel ym. 2009 tutkimuksessa eriteltiin resilienssiä tukevia viitekehyksiä sosiaalityöntekijöille (Masten, Coatsworth, Yates, Benard), joissa yhteneviä linjoja olivat vähentää riskialtistumisen aiheuttamia negatiivisia ketjureaktioita, vahvistaa ja ylläpitää

itsetuntoa ja minäpystyvyyttä, luoda mahdollisuuksia, vähentää kuormitustekijöiden määrää ja kasaantumista, lisätä käytettävissä olevia resursseja, vahvistaa kokemuksia välittävistä ihmissuhteista, lapsen tulisi kohdistaa korkeita odotuksia ja lapselle tulisi antaa mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa. (Daniel ym. 2009, 92–93.)

Resilienssikeskeisyys nähtiin erillisenä tai vastakkaisena riskien välttelyyn tai puutekeskeiseen käytäntöön, jotka ovat toimintatapoina kohdanneet kritiikkiä (Romano ym. 2013, 261)

5.2 Resilienssin tulkinnanvaraisuus

Osa sosiaalityöntekijöistä kritisoi resilienssin käsitettä aineistossa liukuvuudesta ja tulkinnanvaraisuudesta. Sitä ei ole helppo määritellä yksittäisissä tapauksissa ja se on ymmärrettävä ainoastaan vaihtelevien osien kokonaisuutena, joka muodostaa lapsen menestyksellistä toimimista (Schofield & Beek 2005, 1298). Koska ”resilienssiä” käytetään niin usein eräänlaisena yleisterminä viittaamaan sekä kehityskulkuun että käytännön työn periaatteisiin, on olemassa riski, että käsite tarkoittaa eri ihmisille tai organisaation eri osa-alueille eri asioita. (Daniel ym. 2009, 108.)

Tämä ilmeni myös aineistossa McMurray ym. 2008, jossa sosiaalityöntekijät pitivät resilienssin kuvaamista vaikeana ja osa piti käsitettä liian ”akateemisena asiana” sen sijaan, että siitä olisi hyötyä käytännössä (McMurray & Connolly & Preston-Shoot & Wigley 2008, 304). Samassa tutkimuksessa sosiaalityöntekijät myös olivat jääneet pohtimaan resilienssin merkitystä:

”Jos lapsi oli esimerkiksi selviytynyt ja kehittänyt puolustuskeinoilta vaikuttavia ajatusmalleja kuten ”minua lyötiin joka päivä, mutta ei se minua vahingoittanut”, eikö se tarkoittanut sitä, että he eivät kyenneet kohtaamaan kipeitä asioita? Vai oliko resilienssiä kenties se, että lapset onnistuivat säilyttämään herkkyyden vaikeista kokemuksista huolimatta” (McMurray & Connolly & Preston-Shoot & Wigley 2008, 305).

Toisaalta resilienssin merkitystä pohdittiin myös siitä näkökulmasta, kuka sen määrittelee? Sosiaalityöntekijät toivat esille, että jotkut nuoret käyttäytyivät itsevarmasti omissa elinympäristössään, jossa he joivat alkoholia ja tekivät pikkurikoksia vertaisryhmien kanssa.

Nuoret saattaisivat itse määritellä itsensä resilienteiksi tällaisen toiminnan kautta (McMurray ym. 2008, 306). Toisaalta aineistossa Hurley & Martin & Hallberg 2013 myös ”epäsovinnainen” toiminta oltiin valmiita näkemään vahvuutena. Sosiaalityöntekijä ilmaisi haastattelussa, että meidän täytyy auttaa heitä löytämään lahjakkuutensa ja tulemaan tietoisiksi kyvyistään, vaikka he käyttäisivät noita kykyjä riskialttiiseen ja antisosiaaliseen käytökseen (Hurley & Martin & Hallberg 2013, 266).

Aineistossa Drapeau ym. 2007 oli kiinnitetty huomiota samaan ilmiöön, jossa nuori saattoi syyllistyä sääntöjen rikkomiseen tai rikolliseen toimintaan saadakseen korkeamman sosiaalisen statuksen. Tutkijat olivat ratkaisseet tämän resilienssin määrittelyyn liittyvän ongelman siten, että vaikka kyseessä oli käytös, joka voidaan tulkita sopeutumisenä nuoren ympäristöön, tutkimuksessa tämä toiminta erotettiin resilienssistä, joka edellytti tiettyjä kehityskykyjä kuten kyvyn muodostaa suhteita, itsehillinnän ja sopeutumisen koulussa. Vaikka antisosiaalinen käytös edustikin selviytymisstrategiaa ja hallinnan saavuttamista omasta elämästä, sitä ei itsessään pidetty resilienttinä. Sen sijaan toiminnan edellyttämät älykkyys ja neuvokkuus saattaisivat toimia lähtökohtana nuoren resilienssin strategiseen kehitykseen. (Drapeau ym. 2007, 979.) Tästä näkökulmasta voitaisiin myös todeta, että tutkimuksen McMurray & Connolly & Preston-Shoot & Wigley 2008 esimerkki lapsesta, joka kertoi, että väkivallan kokemukset eivät haitanneet häntä ei edustanut resilienttiä käytöstä vaan selviytymisstrategiaa lasta vahingoittavassa ympäristössä.

Siten yksi kritiikin kohde oli siis tällainen riippuvuus vallalla olevista sosiaalisista normeista. McMurray ym. Tutkimuksessa tutkijat taas nostivat esille ongelman, joka liittyi myös sosiaalityöntekijöiden puutteelliseen ymmärrykseen resilienssistä käsitteenä. Heidän mukaansa osa sosiaalityöntekijöistä vaikutti pitävän resilienssiteoriaa synonyymina kiintymyssuhdeteorialle, joka ymmärrettiin deterministisen paradigman kautta. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijät saattoivat tuoda esiin äidin negatiivisen vaikutuksen lapsen emotionaaliseen hyvinvointiin. Determinismi näkyi siinä, että äidin ja lapsen välille ei pyritty luomaan terapeutista tilaa positiivisemmän suhteen luomiseksi. Myöskään muuhun sosiaaliseen ympäristöön kuten isiin, sisaruksiin ja vertaisiin ei pyritty luomaan. Tutkijat tulkitsivat tämän siten, että sosiaalityöntekijät toimivat edelleen puute -mallista käsin ja olivat siten lisäkoulutuksen tarpeessa. (McMurray 2008, 307.)

Aineistossa Hurley & Martin & Hallberg 2013 nostettiin esille huoli siitä, että liika keskittyminen resilienssiin saattaa johtaa negatiivisiin seurauksiin sillä siihen liittyy ajatus siitä, että lapset olisivat kykeneviä selviämään mistä vain elämässään kohtaamasta haasteesta. Resilienteiksi nähtyihin lapsiin saatetaan kohdistaa liikaa odotuksia. (Hurley ym. 2013, 265.)

6 Resilienssikeskeisyys lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän orientaationa

Tässä kappaleessa tarkastelen sitä, miten sosiaalityöntekijöiden toteuttama resilienssin tuki toteutui ja millaisia tulkintoja aineistossa tehtiin sosiaalityöntekijöiden vaikutusmahdollisuuksista resilienssiä tukeviin tekijöihin. Katse kohdistuu siis käytännön ja teorian väliseen rajapintaan, siihen mitä resilienssin tukeminen käytännön sosiaalityössä tarkoittaa. Kokonaisuudessaan lapsen resilienssin vahvistaminen muodostuu sijaishuollossa usean eri tekijän summana ja siihen vaikuttaa hänen koko elinympäristönsä (esim. koti, koulu, yhteisö). Tämä olikin tiedostettu useasti aineistossa. Sosiaalityöntekijällä on kuitenkin erityinen asema lastensuojelun kokonaisuudessa lapsen verkoston kokoajana, ylläpitäjänä, tiedon tuottajana ja suhteiden luojana.

Alla olevassa taulukossa havainnollistan sosiaalityöntekijän roolia lastensuojelun asiakkaan tukijana. Taulukon ensimmäiseen sarakkeeseen olen kerännyt minkälaisia ominaisuuksia sosiaalityöntekijällä tuli olla resilienssin tukijana, toiseen millä tavoitteilla sosiaalityöntekijät tukivat lapsen resilienssiä suhteessa lapseen itseensä ja kolmantena, miten he tukivat resilienssiä suhteessa lapsen verkostoon.

Sosiaalityöntekijän ominaisuudet olen jakanut tunne-, vuorovaikutustaitoihin ja asenteeseen. Sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapseen olen jakanut luottamuksellisuuden ja jatkuvuuden kokemukseen sekä positiivisen itsetuntemuksen lisäämiseen, ja sosiaalityöntekijän toimet suhteessa verkostoon olen jakanut lapsen toiminta-, oppimis- ja sosiaaliseen ympäristöön sekä organisaatiotasoon.

Taulukko 4: Sosiaalityöntekijän rooli lastensuojelun asiakkaan resilienssin tukijana

Sosiaalityöntekijän ominaisuudet (N=4)	Sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapseen (N=8)	Sosiaalityöntekijän toimet suhteessa verkostoon (N=6)
Tunnetaidot <ul style="list-style-type: none"> - Empatiakyky (5) - Omien tunnetilojen hallinta: Rauhallisuus ja hyväksyvyys kohdatessa lapsen haastava käytös (2) - Kyky ylittää henkilökohtaiset 	Luottamuksellisuus ja jatkuvuuden kokemus <ul style="list-style-type: none"> - Emotionaalinen investoiminen (5) - Jatkuvuuden kokemuksen tuottaminen pitkässä asiakassuhteessa ja narratiivien 	Lapsen toimintaympäristö <ul style="list-style-type: none"> - Lapsen tutustuttaminen erilaisille elämäkokemuksille/aktiviteeteille ympäristössään (7;5) - Lapsen ohjaaminen akateemisten-, terveydellisten ja sosiaalisten resurssien pariin (5)

<p>tunteet biologista perhettä kohtaan (2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ajatus siitä, että kaikilla on kyky toimia prososiaalisesti (2) <p>Vuorovaikutustaidot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yhteistyökyky (5) - Kommunikaatiokyky (4) - Kokemus (1) <p>Asenne</p> <ul style="list-style-type: none"> - Luotettavuus (1, 5) - Kärsivällisyys (1) - Aitous (1) - Ei-tuomitsevuus (1) - Välittäminen (1, 4) 	<p>muodostaminen lapsen elämässä (5)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Luottamuksellisen suhteen luominen lapseen (3) - Läsnäolo ja saavutettavuus (8) - Riittävä ajankäyttö (4) <p>Positiivisen itsetuntemuksen lisääminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tukeminen kyvyssä itsereflektioon ja itsetietoisuuteen (5) - Ymmärryksen luominen lapsen omista juurista ja identiteetistä (7) - Omien voimavarojen ja kiinnostuksen kohteiden yksilöllinen tunnistaminen ja valmius niiden tukemiseen (7;5;3;6;2) - Ongelmanratkaisutaitojen ja tunteiden säätelykeinojen lisääminen (6) 	<ul style="list-style-type: none"> - Tukiverkoston rakentaminen (6) <p>Oppimisympäristö</p> <ul style="list-style-type: none"> - Positiivisen yhteyden luominen lapsen verkoston ja koulujärjestelmän välille (7) - Selvittää lapsen asenne oppimista kohtaan (2) - Varmistaa että joku seuraa päivittäisellä tasolla lapsen koulunkäynnin sujumista (2) - Positiivisen asenteen mallintaminen oppimiseen (2) <p>Sosiaalinen ympäristö</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kiintymyssuhteen ja turvallisten suhteiden mahdollistaminen (6) - Läsnäolo ja saavutettavuus lapselle ja sijaisperheelle (4, 8) - Pitkäaikaisten hoitajien löytäminen, jotka mahdollistavat turvalliset ihmissuhteet (2) - Perheen vaikutusmahdollisuuksien tukeminen (7) <p>Organisaatiotaso</p> <ul style="list-style-type: none"> - Taloudellisten resurssien lisääminen (4) - Sijaishuoltopaikan valvonta (1)
---	--	--

Olen nostanut aineistosta nimenomaan sosiaalityöntekijän mahdollisuuksiin liittyviä toimia ja sulkenut pois sellaiset resilienssiä tukevat muut toimet, jotka tapahtuvat esimerkiksi sijaisperheessä, laitoksessa, koulussa tai eivät muuten ole sosiaalityöntekijän toimenkuvaan suoraan liittyviä. Jossain määrin nämä alueet ovat toki limittyneitä siksi, että lapsen kanssa työskentelee monia eri ammattilaisia ja resilienssiä tukevat toimet ovat osittain toki myös muiden ammattilaisten toteutettavissa. Esimerkiksi asiakkaan omien voimavarojen ja kiinnostuksen kohteiden tukeminen tunnistetaan tärkeäksi muille ammattiryhmille kuten lapsen asianajajalle (Vandevort ym. 2012, 16). Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt kuitenkin tekemään jaottelua sen välillä, mikä on suoraan sosiaalityöntekijän vaikutusvallassa ja mikä jää muiden tahojen vastuulle. Tätä roolitusta olen peilannut osittain siihen, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävä näyttäytyy Suomessa lainsäädännön ja nykyisen organisaatiomallin (hyvinvointialueet) mukaisesti.

Erityisen suuri merkitys resilienssin kannalta on sijaishuoltoapaikalla. Esimerkiksi Beek & Schofield tunnustivat, että sijaisperheen sensitiivisyys lapsen toiveeseen kuulua perheeseen ja lapsen vaikeuksien hyväksyminen vahvuuksineen ja vaikeuksineen vähensivät ahdistuneisuutta ja ajattelun ja tunteiden säätelyn mahdollisuutta kehittyä (Schofield & Beek 2005, 1290). Sijaisperheeltä edellytetään muun muassa lapsen huomioonottamista, kärsivällisyyttä ja ongelmanratkaisutaitoja (Bell & Romano 2015, 53).

Joskus rajanveto sen välillä mikä lastensuojelussa kuuluu kunkin toimijan vastuulle, on häilyvää. Aineistossa esitettiin myös paljon Suomen kontekstissa ehkä paremminkin ”kasvatukselliseksi” luokiteltavia toimia resilienssin vahvistamiseksi, jotka tapahtuivat sijaishuollon piirissä. Esimerkiksi aineistossa roolileikin mahdollistaminen sosiaalisten taitojen vahvistamiseksi tai empaattisen käytöksen harjoittelu lemmikeistä huolehtimalla (Brigid ym. 1999, 12) kuuluvat sijaishuoltoapaikan mahdollistamiin tehtäviin, joita sosiaalityöntekijä voi tuki suositella sijaishuoltoapaikoille.

6.1 Sosiaalityöntekijän ominaisuudet

Resilienssiorientaatio edellyttää sosiaalityöntekijältä tiettyjä ominaisuuksia tai taitoja, joita tarvitaan onnistuneen asiakassuhteen muodostamiseksi. Nämä ominaisuudet tai taidot olen jakanut asenteeseen sekä tunne-, ja vuorovaikutustaitoihin.

Niin sosiaalityöntekijät kuin nuoret itse asettivat suhteen luomisen kulmakiviksi asenteeseen liittyviä ominaisuuksia kuten kärsivällisyyden, ei-tuomitsevan asenteen, aitouden ja mielipiteensä ilmaisun rehellisesti, mutta kunnioittavasti (Kaittila ym. 2023, 1125; Bell & Romano 2015, 54).

Ammattilaisten ominaisuudet, kuten tapa lähestyä lasta ja heidän ammatillinen osaamisensa, tukivat merkittävästi nuorta. Kokeneita, turvallisia, luotettavia ja ymmärtäviä ammattilaisia arvostettiin suuresti. Oikeaan asenteeseen suhteeseen asettumiseen kuului myös välittäminen, joka itsessään nähtiin tärkeäksi sosiaalityöntekijän ominaisuudeksi ammatillisuuden, kokeneisuuden, turvallisuuden, luotettavuuden ja ymmärtävyyden lisäksi. Nuorten tukemiseksi ammattilaisten tulisi osoittaa välittävänsä lapsista sekä jakaa tunteitaan (Kaittila

ym. 2023, 1125). Työtä tuli tehdä siitä syystä, että välitti lapsista, sillä välittämällä nähtiin olevan tärkeä merkitys työn onnistumisen kannalta (Bell & Romano 2015, 54).

Useat osallistujat korostivat, kuinka tärkeää oli, että ammattilainen kohtaa lapsen kunnioittavasti (Kaittila ym. 2023, 1125).

Tunne- ja vuorovaikutustaidot nousivat teemana esiin aineistossa. Näihin taitoihin lukeutui empatiakyky (Dermot ym. 2013), omien tunnetilojen hallinta kuten rauhallisuus ja hyväksyvyys kohdatessa lapsen haastava käytös (Daniel ym. 1999), kyky ylittää henkilökohtaiset tunteet (biologista perhettä kohtaan) (Daniel ym. 1999) sekä usko siihen, että kaikilla on kyky toimia pro-sosiaalisesti (Daniel ym. 1999).

Tutkimuksessa Daniel ym. 1999 kuvattiin, että lasten oli tärkeää ymmärtää, että sosiaaliseen käyttäytymiseen liittyy omien ja muiden tunteiden huomioon ottaminen. Merkityksellisten aikuisten mallintama sosiaalinen käyttäytyminen oli erittäin vaikuttavaa, ja vaikutus on tehokkaampi, jos viesti tällaisesta käyttäytymisestä sisältää emotionaalisen ulottuvuuden. Työntekijöiden tulisikin pystyä ottamaan huomioon emotionaalinen ulottuvuus puuttuessaan epäsosiaaliseen käyttäytymiseen. Toisin sanoen kommunikointia niistä ei tulisi tehdä pelkästään viileällä ja etäisellä tavalla. Aineistossa pohdittiin myös sitä, miten tämä toimintatapa voidaan sovittaa yhteen ammatillisten rajojen sekä vaatimuksen kanssa olla rauhallinen, hyväksyvä ja ei liian tunteellinen työskennellessä nuorten kanssa. (Daniel ym. 1999, 11–12.)

Vuorovaikutuksellisen suhteen edellytysten toteutuessa sosiaalityöntekijät voivat alkaa toteuttaa resilienssiorientaatiota aktiivisesti luomalla lapselle kokemuksen luottamuksellisuudesta ja jatkuvuudesta, lisäämällä hänen positiivista itsetuntemustaan ja edistämällä lapsen asioita suhteessa ympäristöön. Seuraavassa erittelen tarkemmin näitä osa-alueita.

6.2 Sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapseen

Suhteen muodostaminen lapseen on osa sosiaalityöntekijän tehtävää, jossa hän työskentelee lapsen kanssa. Tässä kappaleessa olen nostanut esille sellaisia elementtejä, joiden avulla

sosiaalityöntekijä voi omalla toiminnallaan suhteessa lapseen tukea tämän resilienssin rakentumisen prosessia.

6.2.1 Luottamuksellisuus ja jatkuvuuden kokemus

Tutkimuksista nousi yhtenä teemana esiin se, miten sosiaalityöntekijän ja asiakkaan vahva suhde tuki resilienssin muodostumista. Luottamuksellisen suhteen muodostuminen mahdollisti pitkässä asiakassuhteessa jatkuvuuden kokemuksen tuottamisen lapselle ja narratiivien muodostamisen hänen elämästään. Onkin selvää, että lapsille, joiden elämässä ihmissuhteet ovat olleet katkonaisia, luotettavilla ja pitkäaikaisilla aikuissuhteilla on suuri merkitys. Resilienssiorientaatiossa keskeistä onkin luoda lapseen luottamuksellinen suhde ja tuottaa hänelle kokemus jatkuvuudesta.

Luottamuksellisuutta ja jatkuvuuden teema tuli esille aineistossa ainakin asiakassuhteen pituuden tärkeytenä, narratiivien muodostamisena lapsen elämässä (Bell & Romano 2015; Hurley ym. 2013), luottamuksellisen suhteen luomisena lapseen (Drapeau ym. 2007), läsnäolon ja saavutettavuuden sekä riittävän ajan käytön kautta (Schofield & Beek 2005).

Keskeinen osa sijoitettujen lasten resilienssin tukemista oli pitkäaikaisten työntekijöiden ratkaiseva rooli. He toimivat lasten elämäntarinoiden säikeiden säilyttäjinä, tarjoten jatkuvuutta ja merkitystä, joka muuten voisi kadota lastensuojelutyölle tyypillisissä toistuvissa katkoissa ja sijoitusten vaihdoksissa. Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi itseään ”osaksi lapsen elävää historiaa. Lapset kysyivät tarinoita itsestään pienempinä. Se on kuin muistojen säilyttämistä lapsen puolesta, sillä ne voisivat helposti kadota siirryttäessä sijaiskodista toiseen,” (Hurley ym. 2013, 267.)

Luottamuksellisen suhteen syntymiselle olennaista oli työskentelyssä välittyvä aito kiinnostus lapseen ja hänen elämäänsä. Aineistossa Drapeau ym. 2007 nuori kuvaa, että hänelle tärkeä käännekohta oli tutustuminen sosiaalityöntekijään, joka tuntui olevan aidosti kiinnostunut hänestä eikä vain hänen asiakkuudestaan. Nuorelle merkityksellisen ihmissuhteen luominen mahdollisti muutoksen hänen henkilökohtaisessa kehityspolussaan. (Drapeau ym. 2007, 987.)

Jatkuvuuden kokemus nähtiin syntyvän pitkissä asiakassuhteissa. Tutkimuksessa Bell & Romano 2015 ja sen merkitys koettiin näkyvän erityisesti, kun asiakassuhteet olivat kestäneet

vuosia ja entiset asiakkaat saattoivat silti käydä toisinaan tapaamassa entistä sosiaalityöntekijäänsä (Bell & Romano 2015, 54). Jatkuvuuden kokemusta tuotti myös sen varmistaminen, että lapsella olisi mahdollisuus pysyä samassa sijaisperheessä sijoituksen ajan, sillä silloin hänellä olisi mahdollisuus olla vielä itsenäistyttyäänkin yhteydessä sijaisperheeseen ja saada näiltä paljon tarvitsemaansa tukea (Bell & Romano 2015, 55).

Tutkimuksissa tuotiin esille myös ajan vieton tärkeys luottamuksellisen suhteen luomisessa lasten kanssa. Käytettävän ajan puute saattoi kääntyä työtä haittaavaksi ongelmaksi. Sitä haittasivat sosiaalityöntekijöiden mukaan muun muassa liian suuri työkuorma ja hallinnolliset työt (Bell & Romano 2015, 54). Ajan puutteen huomasivat myös asiakkaat. Lapset arvostivat suhdettaan työntekijäänsä, mutta he raportoivat usein, että työntekijät ovat vaikeasti tavoitettavissa, vaihtuvat usein eivätkä kuuntele heidän huoliaan. (Bell & Romano 2015, 55).

6.2.2 Positiivisen itsetuntemuksen lisääminen

Positiivisen itsetuntemuksen lisääminen erityisesti lapsen omien voimavarojen ja kiinnostuksen kohteiden yksilöllisen tunnistamisen kautta oli yksi vahvimmin koko aineistosta nouseva resilienssiä vahvistava teema (McMurray ym. 2008; Hurley ym. 2013; Drapeau ym. 2007; Daniel ym. 2009; Brigid & Wassell & Gilligan 1999). Positiivista itsetuntemusta lisäsivät lapsen osallistaminen itseään koskevaan suunnitteluun ja arviointeihin, omien voimavarojen ja kiinnostuksen kohteiden yksilöllinen tunnistaminen ja valmius niiden tukemiseen, tukeminen kyvyssä itsereflektioon ja itsetietoisuuteen, ongelmanratkaisutaitojen ja tunteiden säätelykeinojen lisääminen, sekä ymmärryksen luominen lapsen omista juurista ja identiteetistä.

Lapsilla oli usein taustastaan johtuen paljon negatiivista puhetta itsestään ja he olivat saaneet kuulla olevansa jollakin tavalla pahoja tai huonoja. Sosiaalityöntekijä saattoi olla avainasemassa positiivisemmän itsetunnon ja omakuvan rakentamisessa, sillä hänellä oli asemansa kautta mahdollisuus tukea harrastuksissa ja lapselle tärkeissä asioissa.

Laiminlyönti erityisesti voi altistaa lapset kehittämään opitulle avuttomuudelle tyypillisen sisäisen selitysmallin kokemuksilleen. Tällaisille selityksille on ominaista uskomus siitä, että huonot asiat tapahtuvat sinulle siksi, millainen olet, että ne jatkuvat pitkään ja vaikuttavat

kaikkeen elämässäsi. Lasten osallistaminen suunnitteluun ja arviointeihin rohkaisi heitä elämäänsä liittyviin päätöksiin. (Daniel ym. 2009, 81)

Positiivista itsetuntoa lisäsivät muun muassa sosiaalityöntekijän luomat onnistumisen mahdollisuudet lapselle sekä harrastusmahdollisuuksien järjestäminen (Brigid & Wassell & Gilligan 1999, 10–11; Daniel ym. 2009, 49–50). Aineistossa McMurray & Connolly & Preston-Shoot & Wigley 2008 yli puolet sosiaalityöntekijöistä piti osana omaa rooliaan lapsen tutustuttamisen erilaisille elämäkokemuksille, joista he olivat jääneet paitsi sosioekonomisen asemansa tai itsevarmuuden puutteen vuoksi. Näitä saattoivat olla rohkaisu liikunnalliseen harrastukseen tai työkokemuksen mahdollistaminen alalla, josta nuori oli kiinnostunut (McMurray ym. 2008, 305).

Yksilöllisten kiinnostusten ja elämäntilanteen mukaan räätälöidyt harrastukset antoivat lapsille myös kuulumisen tunteen johonkin muuhun sidosryhmään kuin vain ”sijoitettuihin” tai ”lastensuojelun asiakkaisiin”. Esimerkiksi lapsi saattoi kuvata itseään mieluummin ”osaksi koripallojoukkuetta kuin sijoitettuna lapsena” (Hurley & Martin & Hallberg 2013, 266).

Lapsilla saattoi olla epärealistisia ajatuksia siitä, että he olivat jollakin tavalla syyllisiä omaan tilanteeseensa tai vanhempiansa käytökseen. Sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus purkaa yhdessä lapsen kanssa näitä vääriä käsityksiä ja luoda lapselle ymmärrystä.

Aineistossa Hurley ym. 2013 nähtiin myös mahdollisuus itsetuntemukseen liittyvän itsereflektion kehitykseen sosiaalityöntekijän ja lapsen välisessä suhteessa. Ajatuksena oli, että lapset kehittävät itsereflektiota ja itsetuntemusta suhteessa työntekijään, mikä nähdään keskeisenä resilienssin rakentumisessa: ”Resilienssin täytyy tulla näkyväksi. Asiakkaiden täytyy nähdä se itsessään,” (Hurley ym. 2013, 265). Lisäksi positiivisen minäkäsityksen lisääminen tuki myös lapsen ja perheen pystyvyyden tunnetta ja perheen päätöksenteon vahvistamista: ”Sosiaalityöntekijän on nähtävä ja vahvistettava asiakkaan vahvuuksia. Niiden sivuuttaminen ei ole järkevää riskiperheiden kanssa työskenneltäessä” (Hurley ym. 2013, 265).

Sosiaalityöntekijät olivat tietoisia siitä, että nuorille voi syntyä kognitiivista ristiriitaa silloin, kun nuoret kohtasivat biologisessa perheessä opittujen arvojen kanssa erilaisia arvoja perheen, yhteisön ja laajemman yhteiskunnan tasolla. Tämän ristiriidan lieventämiseksi

sosiaalityöntekijät korostivat nuoren mahdollisuutta hyödyntää omia sisäisiä voimavarojaan ylittääkseen käsityksensä omasta negatiivisesta sosiaalisesta identiteetistä. Lisäksi sosiaalityöntekijät näkivät itsensä keskeisessä roolissa tarjotessaan nuorille vaihtoehtoisia näkökulmia ja joissakin tapauksissa auttaessaan heitä selvittämään omaa perhehistoriaansa. Omien juurien ymmärtämisen nähtiin vaikuttavan siihen, miten nuori hahmotti itsensä, taustansa ja nykyisen tilanteensa. Resilienssin tukeminen mahdollistui tämän vahvemman henkilökohtaisen identiteetin myötä. (McMurray ym. 2008, 307.)

6.3 Sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapsen ympäristöön

Kun ammattilaisilta kysyttiin heidän interventioidensa painopisteistä ja näiden tavoitteiden perusteluista, keskeiseksi osaksi heidän asiakastyötään nousi yhteyksien rakentaminen: ammattilaisen ja perheen välille, perheen sisällä suhteiden vahvistamiseksi sekä perheestä laajempaan yhteisöön (Daniel ym. 2009, 77–78). Olen luokitellut verkostotyötä lapsen, koulun, ihmissuhteiden ja organisaation tasojen kautta.

6.3.1 Lapsen toimintaympäristö

Resilienssin tukeminen edellyttää lapsen johdattelua ympäristöstään löytyvien resurssien äärelle. Lapsen tutustuttaminen erilaisille elämäkokemuksille ja aktiviteeteille tai akateemisten-, terveydellisten ja sosiaalisten resurssien pariin ympäristössään nähtiinkin osana sosiaalityöntekijän roolia lapsen itsetunnon kasvattamiseksi tehtävässä työssä (McMurray & Connolly & Preston-Shoot & Wigley 2008; Hurley & Martin & Hallberg 2013).

Eräs sosiaalityöntekijä kommentoi, että ”resilienssi ei ole vain resurssien omistamista, vaan niiden tehokasta hyödyntämistä”. Sosiaalityöntekijät korostivat perheen tukipalveluiden sekä lasten ja aikuisten mielenterveys- ja päihdepalveluiden saatavuuden merkitystä. (Hurley & Martin & Hallberg 2013, 266.)

Sosiaalityöntekijä oli myös keskeinen toimija, joka tarjosi nuorille mahdollisuuksia omien kiinnostuksen kohteidensa toteuttamiseen. Esimerkiksi eräs seikkailunhaluinen nuori sai

sosiaalityöntekijän avustamana mahdollisuuden olla mukana humanitaarisen avun vapaaehtoistyössä. Positiivisen kokemuksen lisäksi tapahtumalla oli myös useita positiivisia seurauksia nuoren elämässä, jotka johtivat haluun ylittää itsensä ja tavoitella unelmiaan. (Drapeau ym. 2007, 990.)

6.3.2 Oppimisympäristö

Sijoituksessa oleva lapsi toimii osana ympäristöään usealla eri tasolla institutionaalisella tasolla, sijaishuoltopaikassa, biologisen perheen luona, koulussa ja vapaa-ajallaan. Aineistosta nousi havainto siitä, että lapsi tarvitsi asemansa vuoksi eri tasoille kohdistettua suojelua eri tasoilta ja osana sosiaalityöntekijän tehtävää nähtiin lapsen ”asianajajana” toimiminen eri systeemien kuten koulun ja lastensuojelun välillä.

Erityisesti koulu nähtiinkin tärkeänä kenttänä lisätä lapsen menestystä elämässä (Bell & Romano 2015, 54). Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi olevansa erityisen hyvä työskentelemään ADHD-taustaisten lasten kanssa, ja koki opettajien tarvitsevan asioiden selvittämistä, sillä monet heistä eivät ymmärtäneet lapsia, jotka ”näyttivät normaaleilta”, mutta erosivat kuitenkin ikätovereistaan tietyiltä osin (Bell & Romano 2015, 54).

Koulunkäynnin vaikeudet tunnistettiin yleisenä haasteena sijoitetuilla lapsilla ja aineistossa Brigid & Wassell & Gilligan 1999 pidettiin puuttumisessa tärkeänä sitä, että sosiaalityöntekijä varmistaisi, että jollakin henkilöllä oli päivittäinen tieto ja kiinnostus lapsen oppimista kohtaan. Lasta saattoi auttaa erityisen intressin tukeminen kuten kirjojen etsiminen tietystä kiinnostuksen kohteesta, fanikirjeiden kirjoittaminen tai jalkapallotulosten selvittäminen. Positiivista suhdetta oppimiseen saattoi mallintaa esimerkiksi antamalla kirjoja ja puhumalla niistä, pelikorteilla, joihin liittyy laskemista, lapsen viemisellä kirjakauppaan, kirjastoon tai historialliselle paikalle (Brigid & Wassell & Gilligan 1999, 9).

Positiivisten yhteyksien luominen myös biologisen perheen ja koulun välillä nähtiin kohottavan sekä lapsen että perheenjäsenten itsetuntoa (McMurray 2008, 306).

6.3.3 Sosiaalinen ympäristö

Sosiaalisen ympäristön suhteen sosiaalityöntekijän toimet kuvautuivat yksittäisten tekojen sijaan pitkäaikaisena prosessina esimerkiksi mahdollistamassa turvallista kiinnittymistä vanhempiin tai sijaisvanhempiin tai dynaamisena mahdollistavana suhteena lapsen ja hänen

ympäristönsä välillä. Siten resilienssi rakentui lapsen suhteissa keskeisiin ihmisiin lapsen elämässä. Kaltarinkohtelun ja uhrinkokemusten vaikutuksista selviytyäkseen lapsi tai nuori tarvitsee kehitystasolleen sopivia aikuisia.

Resilienssi nähtiin jatkuvana prosessina, joka tapahtuu välittävien ja tukevien ihmissuhteiden kontekstissa ja jota merkittävästi edistää turvallinen kiintymyssuhde vanhempiin tai sijaisvanhempiin (Daniel et al 2009, 81–82; Hurley & Martin & Hallberg 2013, 265).

Resilienssin tukemista on siis sosiaalityöntekijän tavoite tukea lapsen ja hänen biologisen sukunsa yhteydenpitoa. Turvallisten ja pysyvien kiintymyssuhteiden tärkeyden tunnistaminen on perustana myös pitkäaikaisten huolehtijoiden löytämiselle lapselle, mutta samaan aikaan myös muun sosiaalisen tuen kuten sukulaisten mukana pitäminen esimerkiksi säännöllisten puhelinsoittojen mahdollistamisena tädin kanssa on osa tätä työtä (Brigid & Wassell & Gilligan 1999, 8).

Lastensuojelun työntekijät toivat esiin, että vaikka yksi merkityksellinen ihmissuhde on ratkaisevan tärkeä, moniin ihmissuhteisiin kytkeytyneet lapset näyttävät voivan vielä paremmin. Myönteisen sijaisvanhemman ja lapsen välisen suhteen lisäksi keskeisiksi suhteiksi mainittiin lapsen suhteet omaan biologiseen perheeseen, laajennettuun sukuun, terapeutteihin, opettajiin, sisaruksiin ja uusperheen sisaruksiin, ystäviin, yhteisöihin sekä omaan sosiaalityöntekijään. (Bell & Romano 2015, 55.)

Schofield & Beek esittävät, että sosiaalityöntekijän tuki ja saavutettavuus olivat keskeisiä lapsen kehitysprosessille sijaisperheessä. Aineiston 52 lapsesta ainoastaan puolella tuki oli säännöllistä, ja kaikki sosiaalityöntekijän tuen säännölliseksi luokitelleet olivat aineistossa hyvän kehityksen ryhmässä. Kun lastensuojelun sosiaalityöntekijän työ oli säännöllistä ja luotettavaa (ei välttämättä tiheää), sijaisvanhemmat työskentelivät sosiaalityöntekijän rinnalla ymmärtääkseen lapsen tarpeita ja täyttääkseen ne mahdollisuuksien mukaan. Vastaavasti sosiaalityöntekijän poissaolo lisäsi sijaisperheen tunnetta avuttomuudesta ja yksin jäämisestä. (Schofield & Beek, 1294.)

Tällaisissa tilanteissa sijaisperheen jääminen yksin edusti erityistä riskiä sijoituksen onnistumiselle. Yhteydenpidon järjestämisen heikko suunnittelu biologisen perheen kanssa saattoi myös aiheuttaa haittaa lapsen kehitykselle. Esimerkiksi valvomattomat tapaamiset isän

kanssa, joka oli ennen sijoitusta ollut väkivaltainen lasta kohtaan, aiheuttivat asiakaslapsessa jatkuvaa pelkoa. Lapsen oma käytös muuttui jatkuvasti väkivaltaisemmaksi, kaoottiseksi ja antisosiaaliseksi mikä johti hänen erottamiseensa koulusta (Schofield & Beek 2005, 1294).

6.3.4 Organisaatiotaso

Institutionaaliset resurssit lapsen tukemiseksi tunnistettiin tärkeiksi aineistossa Hurley & Martin & Hallberg 2013, jossa sosiaalityöntekijät kiinnittivät huomiota taloudellisiin resursseihin välttämättömänä osana resilienssin vahvistamista lapsilla. Sosiaalityöntekijät puhuivat siitä, että oli tärkeää panostaa myös taloudellisesti lapsen kykyihin ja lahjakkuuksiin, jotta hän voisi kehittyä niissä (Hurley & Martin & Hallberg 2013, 267). Taloudellinen tuki ja tiiminä työskentely nostettiin esiin myös Bell & Romano 2015 tutkimuksessa (Bell & Romano 2015, 54).

Sijaishuoltopaikka kuuluu erityisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijän valvonnan alle lakisääteisesti määriteltynä. Valvonnan merkitys voidaan kytkeä myös resilienssin tukemiseen. Esimerkiksi aineistossa Kaittila ym. 2023 haastatellut sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret kuvasivat, miten tärkeä oma huone ja vaikkapa kodinomaisuus ja toisaalta myös erityispalvelujen saatavuus kuten ymmärrys päihteidenkäyttöön liittyvistä ongelmista oli lastensuojelulaitoksessa asuessa (Kaittila, 1126) Nämä ovatkin suoraan sosiaalityöntekijän vaikutusvallan alla olevia asioita.

7 Johtopäätökset

Tutkimustehtävänäni oli selvittää millaista tietoa resilienssin tukemisesta on tuotettu lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa sekä millä tavalla tutkimuksissa kuvataan sosiaalityöntekijän roolia resilienssin tukijana. Aineistokseni valikoitui kahdeksan tutkimusta, joissa oli tutkittu resilienssin ilmenemistä tai tukemista lastensuojelun asiakkailta siten, että sosiaalityöntekijällä oli jokin rooli resilienssin tuottamisessa. Analysoin aineistoani systemaattisen kirjallisuuskatsauksen metodilla, jossa tarkoituksena on kuvata kokonaistilannetta tai yhdistää laadullista tutkimusta kokonaisuudeksi.

Analyysini jakautui kahteen osaan. Aloitin tarkastelemalla resilienssikeskeisyyden teoreettisia viitekehyksiä eli sitä, minkälaisilla mekanismeilla sosiaalityöntekijät pyrkivät saaman aikaan muutosta asiakkaan resilienssissä, mikä toimintamalli nähtiin resilienssiä tukevana tai heikentävänä.

Analyysin toisessa osassa muodostin aineistosta kolme kokonaisuutta, jotka yhdessä koostavat sosiaalityöntekijän roolin resilienssikeskeisenä toimijana: sosiaalityöntekijän ammatilliset ominaisuudet, sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapseen, joita ovat luottamuksellisuus ja jatkuvuuden kokemuksen tuottaminen ja positiivisen itsetuntemuksen lisääminen sekä viimeisenä sosiaalityöntekijän toimet suhteessa lapsen verkostoon.

Tutkielmani tuloksena on kokonaisnäkemys resilienssikeskeisestä sosiaalityön orientaatiosta. Teoreettisena viitekehyksenä resilienssikeskeistä sosiaalityötä määrittää voimavarakeskeisyys sekä dynaamisten prosessien tunnistaminen ja niihin vaikuttaminen. Voimavarakeskeisyys tarkoittaa huomion kiinnittämistä työskentelyssä lapsen ja perheen potentiaaliin kuten voimavaroihin, vahvuuksiin, kiinnostuksen kohteisiin ja pystyvyyteen. Samalla resilienssikeskeisyyteen kuuluu tunnistaa asiakkaan elämässä pitkäaikaisia prosesseja, jotka johtavat hänen elämässään joko positiivisiin tai negatiivisiin ketjureaktioihin. Näihin prosesseihin sosiaalityöntekijä pyrkii vaikuttamaan omalla toiminnallaan.

Sosiaalityöntekijän toiminta jäsentyy kolmeen keskeiseen osa-alueeseen: luottamuksellisen ja jatkuvan suhteen rakentamiseen, joka luo lapselle turvallisuutta ja jatkuvuuden kokemusta; positiivisen itsetuntemuksen vahvistamiseen, esimerkiksi tunnistamalla lapsen vahvuuksia, tukemalla harrastuksia ja purkamalla negatiivisia minäkuvia; sekä lapsen puolustajana ja

rohkaisijana toimimisena lapsen toiminta-, oppimis-, ja sosiaalisessa ympäristössä sekä organisaatiotasolla.

Resilienssin tukeminen lastensuojelun sosiaalityössä näyttäytyykin moniulotteisena ja pitkäkestoisena prosessina, johon vaikuttavat lapsen koko elinympäristö sekä useat eri toimijat. Sosiaalityöntekijällä on kuitenkin keskeinen rooli lapsen verkoston kokoajana, suhteiden rakentajana ja resurssien mahdollistajana. Kokonaisuutena resilienssin tukeminen rakentuu sekä suorista että epäsuorista tekijöistä, joissa sosiaalityöntekijä toimii keskeisenä mahdollistajana lapsen myönteiselle kehitykselle.

Työn onnistumisen kannalta keskeisiä sosiaalityöntekijän ominaisuuksia ovat muun muassa aitous, luotettavuus, empaattisuus ja kyky kohdata lapsi kunnioittavasti.

Resilienssikeskeisen työorientaation ensimmäisenä toimintatavoitteena oli luottamuksellisen suhteen muodostuminen lapseen, joka mahdollisti pitkässä asiakassuhteessa jatkuvuuden kokemuksen tuottamisen lapselle ja narratiivien muodostamisen hänen elämästään.

Luottamuksellisen suhteen luomisen merkitys on nostettu esiin myös aiemmassa tutkimuksessa. Lastensuojelun avohuollon huostaanottotilanteista tehdyssä tutkimuksessa, todettiin että avohuollon huostaanottoihin liittyvät tilanteet eivät eronneet toisistaan niinkään lapsiin tai perheisiin liittyneiden ominaispiirteiden vuoksi vaan erilaisten vuoropuhelun ja luottamuksen kautta suhteissa rakentuvien kynnysten ja työorientaatioiden suhteen (Pekkarinen 2016).

Toisena resilienssikeskeisen toiminnan tavoitteena on lapsen positiivisen itsetuntemuksen lisääminen. Positiivista itsetuntoa lisäsivät muun muassa sosiaalityöntekijän luomat onnistumisen mahdollisuudet lapselle sekä harrastusmahdollisuuksien järjestäminen, lapsen kiinnostuksen kohteiden yksilöllinen tunnistaminen ja lapsen osallistaminen elämäänsä koskeviin arviointeihin ja toiminnan suunnitteluun, mutta myös tukeminen kyvyssä itsereflektioon ja itsetietoisuuteen.

Väärin itseä koskevien käsitysten purkaminen on nostettu esille myös traumatietoisen työskentelyn yhteydessä Dillard ym. 2021 tutkimuksessa esitetään, että asiakkaan reaktioiden normalisointi on tärkeä osa asiakkuutta traumaattisia tapahtumia kokeneiden lasten kanssa

työskentelyssä. Normalisointi antoi nuorelle perspektiiviä siihen, että hän ei ollut yksin ja että oli muita ihmisiä, jotka olivat kokeneet samanlaisia asioita kuin he. Uudelleenkehystys oli myös tärkeä mahdollisuus niin lapselle kuin työntekijällekkin purkaa negatiivista käsitystä itsestä. Uudelleenkehystämistä tapahtui, kun työntekijä saattoi tarkastella lapsen toimintaa uudessa valossa siten, että se mitä hän oli aiemmin pitänyt vastustuksena ja resilienssin puutteena tarkasteltiin lapsen suojaamisena itseään sellaiselta minkä hän koki vaaraksi. Vastaavasti saattoi olla tärkeää uudelleenkehystää lapsen omia negatiivisia ajatuksia itsestään ja auttaa näkemään asioita positiivisemmassa valossa. (Dillard et al 2021, 8–9.)

Tutkielman tulokset tukevat sellaista lastensuojelun sosiaalityöntekijän työorientaation merkitystä, joka ei ole vain byrokraattista, hallinnollista työtä vaan erityisesti kohtaavaa suhdetyötä. Aineistosta välittyy se, että resilienssiä ei voi tukea muodostamatta luottamuksellista suhdetta lapseen. Resilienssiorientaatio toteutui ainoastaan vuorovaikutuksellisessa suhteessa sosiaalityöntekijän ja lapsen välillä. Tämän suhdetyön ulottuvuuden tärkeys on tunnistettu vahvasti myös tämänhetkisessä lastensuojelulainsäädännössä. Muun muassa lapsen henkilökohtainen tapaaminen, kuuleminen, hänen mielipiteensä selvittäminen ja ihmissuhteiden ja yhteydenpidon mahdollistaminen lapselle tärkeiden henkilöiden kanssa ovat sosiaalityöntekijän lakisääteisiä tehtäviä. Tutkielman tulosten perusteella lapsen säännöllinen tapaaminen ja luottamuksellinen suhteenmuodostus voidaan nähdä lakisääteisen tehtävän täyttämisen lisäksi myös osana resilienssikeskeistä työorientaatiota, jonka avulla on mahdollista tukea lapsen selviytymiskeinojen kehitystä.

Luottamukselliselle suhteelle on todettu tarve myös suomalaisessa lastensuojelusta tehdyssä tutkimuksessa. Sosiaalityöntekijän ja lapsen tapaamisten on todettu tarjoavan nuorelle mahdollisuuden puhua asioista, joista heillä ei ollut aiemmin ollut mahdollisuutta puhua liittyen esimerkiksi olosuhteisiin kotona ennen huostaanottoa tai edeltävän sijaishuoltoapaikan toimintaan (Helakangas 2016). Asiakassuhteen rakentaminen, luottamus ja kuulluksi tuleminen on nostettu esiin useissa tutkimuksissa sosiaalityön vaikuttavuutta tuottavana mekanismina (Helmejoki ym. 2025; Metteri ym. 2025).

Lapsen osallisuuden vahvistamista onkin myös aiemmassa tutkimuksessa tarkasteltu lastensuojelun tehtävän näkökulmasta, ja Pösön erottelemassa osallisuuden kannalta tärkeissä lastensuojelun tehtävissä keskeisiä ovat pyrkimys selvittää mitä on tapahtunut ja miten lapsi

on osallisena rakentamassa käsitystä siitä mistä lastensuojelussa on kyse; toiseksi miten lapsi on osallisena häntä koskevissa päätöksissä; kolmantena ovat muutostyöhön liittyvät tehtävät, miten lapsi on osallisena terapeuttisissa kuntouttavissa tai muissa muutosta aikaan saavissa prosesseissa; neljäs tehtävä on lapsen tilanteen seuraaminen ja hänen mahdollisuutensa kertoa omin sanoin siitä, miten hänellä menee (Pösö 2016).

Nämä tehtävät voidaan nähdä myös osana lapsen resilienssin tukemista, johon lastensuojelun sosiaalityöntekijä osallistuu tehtävässään. Vahvimmin lapsen oman resilienssin muodostumiseen liittyy näistä tehtävistä kolmas eli muutostyö ja osallisuus kuntouttaviin ja muutosta aikaan saaviin prosesseihin. Ne ovat nimenomaan osa positiivista ja lapsen voimavaroja rakentavaa työtä, jota sijaishuollossa tehdään.

On kuitenkin huomattava, että luottamuksellisen suhteen luomiseen tarvitaan aikaa ja ainakin ajoittain tiivistäkin yhteydenpitoa lapsen kanssa. Ilman mahdollisuutta käyttää riittävästä aikaa suhteen muodostukseen lakisääteisetkin tehtävät tulevat ehkä täytetyiksi vain muodollisesti. Tällöin varsinaisen suhteen muodostuksen jäädessä tekemättä menetetään tärkeä mahdollisuus tukea samalla lapsen resilienssiä. Ajankäytön mahdollisuutta on tavoiteltu myös nykyisessä lainsäädännössä, jossa asiakasmitoituksen avulla on pyritty varmistamaan sosiaalityöntekijän ajan riittäminen (Lastensuojelulaki 417/2007, 13b §). Ajan käytön mahdollisuuteen vaikuttavat lainsäädännön lisäksi myös muut tekijät kuten organisaation tarjoamat puitteet työn tekemiseen, hallinnollisen työmäärän osuus kokonaistyöajasta tai sosiaalityöntekijän mahdollisuus matkustaa pitkienkin matkojen päähän lapsen tapaamiseen. Olisikin huomioitava, että asiakasmitoitus ei yksinään riitä takaamaan mahdollisuutta riittävään määrään suhdeperustaista työtä.

Resilienssikeskeisyyden orientaatio voidaan nähdä myös osana sosiaalityön olemusta tavoitteellisena muutostyönä, jonka lähtökohtana on aikaansaada pysyvää muutosta asiakkaiden haastaviin elämäntilanteisiin (Suominen 2025, 47–49). Resilienssin vahvistamisessa on kyse lapsen omien sisäisten voimavarojen löytämisestä ja niiden vahvistamisesta, jotta hän voisi itse huomata olevansa selviytyvä ja kykenevä aiemmista kokemuksistaan huolimatta. Lastensuojelun asiakkailta ja sijoitetuilla lapsilla on todettu olevan muuta ikäluokkaa suurempi riski ACE-tekijöiden kasautumiseen ja näistä seuraaviin fyysisiin, neurokehityksellisiin ja psykososiaalisiin vaikutuksiin (Edwards ym. 2003; Turney & Wildemann 2016). Siksi heidän voidaan nähdä olevan ryhmänä erityisesti resilienssiä

tukevan vuorovaikutuksen ja tavoitteellisen toiminnan tarpeessa, jotta se voi osaltaan ehkäistä ACE-tekijöiden aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia.

Asiakassuhteen luomisessa tulisi huomioida myös aiemman tutkimuksen tulokset siitä, että sijoitettuina olleilla nuorilla, joilla oli merkittäviä traumaperäisiä oireita, parempi suhde omaan työntekijään oli yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen valmistua toisen asteen tutkinnosta, mutta työntekijäsuhteen laadulla oli vain vähäinen vaikutus valmistumiseen niillä nuorilla, jotka eivät koskaan raportoineet traumaperäisiä oireita. (Jaramillo ym. 2023.) Resilienssikeskeisen orientaation näkökulmasta tämä tutkimus viittaisi siihen, että sosiaalityöntekijän kannattaisi erityisesti keskittyä suhteen rakentamiseen traumaperäisesti oireilevien lasten ja nuorten kanssa, joille luottamuksellisen suhteen rakentamisella ja muulla resilienssiorientaatioon kuuluvalla työskentelyllä on todennäköisesti suurempi merkitys kuin ei-oireileville.

Sosiaalityöntekijät saattavat olla tottuneempia kiinnittämään arvioinnissa huomiota puutteisiin ja ongelmiin sen sijaan, että he kiinnittävät huomiota vahvuuksiin. Resilienssiorientaatiolla on mahdollisuus muuttaa tätä ajatustapaa. Tavoitteellisena muutostyönä resilienssiteoriaan pohjaava orientaatio tarkoittaakin uskoa ihmisen muutoskykyyn ja siihen, että elämän suunta voidaan muuttaa parempaan aiemmista vaikeuksista huolimatta. Siten se on myös osa sosiaalityön ammatillisen etiikan eetosta, johon kuuluu asiakkaan osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen. Osallisuus määritellään Sosiaalialan ammattihenkilön eettisissä ohjeissa toiminnassa kehittyväksi tunteeksi voimaantumisesta ja valtaistumisesta sekä tasavertaisesta toimijuudesta (Talentia 2022, 16). Resilienssin tukemisessa on kyse juuri tästä.

Resilienssin ymmärtäminen pitkäaikaisena, ajassa rakentuvana ilmiönä tarkoitti myös sosiaalityöntekijöiltä sitoutuneisuutta pitkäjänteiseen työskentelyyn ja tietynlaista valppautta ja lapsen sekä hänen perheensä tilanteen tarkkailua ollakseen läsnä tietyillä hetkillä.

Tutkielman rajoitteena on sen aineiston koostuminen sosiaalityöntekijöiden ja heidän asiakkaitensa kokemuksista tehdyistä tutkimuksista määrittelemättömän aikaikkunan sisällä. Tarvitaankin lisää tutkimusta resilienssikeskeisen työorientaation vaikutuksista asiakkaan terveyteen ja hyvinvointiin sekä sitä myöten ACE -tekijöiden negatiivisten vaikutusten vähenemiseen. Esimerkiksi pitkittäistutkimus mahdollistaisi terveys- ja hyvinvointivaikutusten systemaattisemman seurannan.

7.1 Reflektio

Resilienssiorientaatio edellyttää sosiaalityöntekijältä riittävästi aikaa ja resursseja, jotta hän voi toteuttaa työtään tutustuen lapseen ja keskittyä luottamuksellisen suhteen luomiseen. Työ lastensuojelussa on paineista ja vaativat asiakastilanteet ja niihin liittyvät jatkuvat ”kriisit” saattavat viedä sosiaalityöntekijän koko ajan ja huomion, mikä vaikeuttaa suhdeperustaisen työn tekemistä. Ajattelen, että resilienssiä tukevalle teoriaperustaiselle orientaatiolle on kuitenkin paikkansa myös erityisesti kriisitilanteiden keskellä, jolloin tarvitaan aivan erityisesti luottamusta ja uskoa tulevaisuuteen.

Lastensuojelun sosiaalityö tapahtuu sellaisten rajapintojen pohdinnassa kuin milloin yhteydenpito lapsen biologisen perheen kanssa on häntä tukevaa ja milloin ei, milloin lapselle voi antaa vastuuta omasta toiminnastaan ja vapauksia ja milloin häntä taas tulee suojella omalta itseään vahingoittavalta käytökseltä tai milloin vanhemmuus on ”riittävän hyvää”, milloin taas lapsen kehityksen vaaraan asettavaa. Tutkielmani tarjoaa paljon tarttumapintaa näihin kysymyksiin ja ne olivat aineistossa läsnä. Resilienssikeskeinen työorientaatio ei kuitenkaan tarjoa suoraa vastausta näihin sosiaalityöntekijöiden yleisesti pohtimiin kysymyksiin. Yksilöllinen harkinta kuuluu väistämättömästi osaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolia. Resilienssikeskeinen orientaatio ohjaa kuitenkin kiinnittämään huomiota yksittäisten tapahtumien tai ominaisuuksien sijaan prosesseihin ja pitkän ajan kehityskuluihin. Siten yksilöllistä harkintaa voi helpottaa sen tarkkailulla, mitkä tekijät alkavat kasautua ja toistua ja mihin suuntaan lapsen elämässä tapahtuvat kehityskulut vievät.

Tutkielman aineistosta välittyi myös havainto siitä, että suuri osa sosiaalityöntekijöistä tekee työtään resilienssikeskeisellä orientaatiolla, mutta he eivät välttämättä itse käsitteellistä sitä samalla termillä. Tarvitaankin lisää keskustelua sosiaalityöntekijöiden työssään käyttämistä teoreettisista malleista ja lisää ohjausta tutkitusti hyödyllisten teoreettisten mallien systemaattisempaan käyttöön, mikä tulisi huomioida myös sosiaalityön opetusta järjestävissä yliopistoissa.

Lisäksi tulisi huomioida, että resilienssiorientaation toteuttaminen ei voi jäädä vain yksittäisten sosiaalityöntekijöiden tehtäväksi vaan työtä tulisi tukea myös rakenteellisella tasolla. Organisaatiotasolla tulee tukea sosiaalityöntekijöiden pysyvyyttä, sillä yksittäisen

työntekijän viihtyminen työpaikassaan mahdollistaa pitkäjänteisen työskentelyn ja luottamuksellisen suhteen luomisen. Jatkuvasti katkeavat asiakassuhteet ovat ongelmallisia niin asiakkaan kuin työntekijänkin näkökulmasta.

Myös sosiaalihuoltoon kohdistuvat säästöpainet luovat riskejä lastensuojelun sosiaalityön toteuttamiseen resilienssiä tukevasti. Sosiaali- ja terveysministeriö on ehdottanut 11.2.2026 julkaistussa raportissaan säästöjen tavoittelua muun muassa lain uudistamisella siten, että lastensuojelun avohuollon eli muun muassa huostaanottojen valmistelua tekevän työn voisi siirtää lastensuojelulaista tehtäväksi sosiaalihuoltolain alaisena monien lapsi- ja perhejärjestöjen vastustuksesta huolimatta. Uhkana on, että tuen tarpeita ei tunnisteta eikä niihin ehditä vastata ajoissa (Lastensuojelun keskusliitto 17.3.2026). Lastensuojelun toteuttaminen edellyttää lapsen tapaamista riittävästi ja mikäli uudistus toteutuisi, ei avohuollon sosiaalityöllä olisi välttämättä tarpeeksi resursseja lasten riittävään tapaamiseen.

Kirjallisuus

- Baldschun, A. (2018). *The Occupational Well-Being of Child Protection Social Workers. Theoretical Conceptualization and Empirical Investigations among Finnish Statutory Social Workers.* University of Eastern Finland.
- Bell, T., & Romano, E. (2015). Child resilience in out-of-home care: Child welfare worker perspectives. *Children and Youth Services Review*, 48, 49–59.
<https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2014.12.008>
- Bergström, M., Cederblad, M., Håkansson, K., Jonsson, A. K., Munthe, C., Vinnerljung, B., Wirtberg, I., Östlund, P., & Sundell, K. (2020). Interventions in Foster Family Care: A Systematic Review. *Research on Social Work Practice*, 30(1), 3–18.
<https://doi.org/10.1177/1049731519832101>
- Dalgaard, N. T., Filges, T., Viinholt, B. C. A., & Pontoppidan, M. (2022a). Parenting interventions to support parent/child attachment and psychosocial adjustment in foster and adoptive parents and children: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 18(1), e1209. <https://doi.org/10.1002/cl2.1209>
- Dalgaard, N. T., Filges, T., Viinholt, B. C. A., & Pontoppidan, M. (2022b). Parenting interventions to support parent/child attachment and psychosocial adjustment in foster and adoptive parents and children: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 18(1), e1209. <https://doi.org/10.1002/cl2.1209>
- Daniel, B., Wassell, S., & Gilligan, R. (1999). ‘It’s Just Common Sense, isn’t it?’: Exploring Ways of Putting the Theory of Resilience into Action. *Adoption & Fostering*, 23(3), 6–15. <https://doi.org/10.1177/030857599902300303>
- Dillard, R., Beaujolais, B., Yoon, S., Wang, X., Shockley McCarthy, K., & Pei, F. (2021). Factors that inhibit and promote resilience following childhood maltreatment: A qualitative exploration of practitioner perspectives. *Children and Youth Services Review*, 122, 105895. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2020.105895>
- Drapeau, S., Saint-Jacques, M., Lépine, R., Bégin, G., & Bernard, M. (2007). Processes that contribute to resilience among youth in foster care. *Journal of Adolescence*, 30(6), 977–999. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.01.005>

- Edwards, V. J., Holden, G. W., Felitti, V. J., & Anda, R. F. (2003). Relationship Between Multiple Forms of Childhood Maltreatment and Adult Mental Health in Community Respondents: Results from the Adverse Childhood Experiences Study. *American Journal of Psychiatry*, 160(8), 1453–1460. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.8.1453>
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P., & Marks, J. S. (1998). Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245–258. [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)
- Fisher, M., Austin, M. J., Julkunen, I., Sim, T., Uggerhøj, L., & Isokuortti, N. (2016). Practice Research. In M. Fisher, M. J. Austin, I. Julkunen, T. Sim, L. Uggerhøj, & N. Isokuortti, *Social Work*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/obo/9780195389678-0232>
- Gilligan, R. (2004). Promoting resilience in child and family social work: Issues for social work practice, education and policy. *Social Work Education*, 23(1), 93–104. <https://doi.org/10.1080/0261547032000175728>
- Hadfield, K., & Ungar, M. (2018). Family resilience: Emerging trends in theory and practice. *Journal of Family Social Work*, 21(2), 81–84. <https://doi.org/10.1080/10522158.2018.1424426>
- Hambrick, E. P., Oppenheim-Weller, S., N’zi, A. M., & Taussig, H. N. (2016). Mental health interventions for children in foster care: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 70, 65–77. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.09.002>
- Harden, B. J. (2004). Safety and Stability for Foster Children: A Developmental Perspective. *The Future of Children*, 14(1), 30. <https://doi.org/10.2307/1602753>
- Heino, T. (2013). Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.), *Lastensuojelun ytimissä*. 84–107. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Heinonen, H., & Sinkko, P. (2016). Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa Bardy, M. (toim.), *Lastensuojelun ytimissä*. 121–132. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

- Helavirta, S. (2016). Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö T. (toim.), Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Helmejoki, T. (2025). Suhdeperusteinen työote lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksen toimintamallina. Lapin yliopisto.
<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/66429>
- Hughes, K., Lowey, H., Quigg, Z., & Bellis, M. A. (2016). Relationships between adverse childhood experiences and adult mental well-being: Results from an English national household survey. *BMC Public Health*, 16(1), 222. <https://doi.org/10.1186/s12889-016-2906-3>
- Itä-Suomen aluehallintovirasto. (2024, February 29). Pohjois-Karjalan Lastensuojelun Johdolle Määräys Ohjata Henkilöstöä Ja Valvoa, Että Lapsia Tavataan Henkilökohtaisesti. <https://www.stinfo.fi/tiedote/70111177/pohjois-karjalan-lastensuojelun-johdolle-maarays-ohjata-henkilostoa-ja-valvoa-etta-lapsia-tavataan-henkilokohtaisesti?publisherId=69818103&lang=fi>
- Janhonen, K., Viita-aho, M., Huhtakangas, M., Kihlström, L., Keskimäki, I., & Tynkkynen, L.-K. (2024). Resilienssi terveysjärjestelmien tutkimuksessa: Kartoittava katsaus resilienssistä käsitteenä. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 61(2), 192–209. <https://doi.org/10.23990/sa.128097>
- Jaramillo, J., Kothari, B. H., Alley, Z., Rothwell, D., & Blakeslee, J. (2023). Youth-Caseworker Relationship Quality & Academic Resilience Among Transition-Age Youth in Foster Care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 40(4), 487–502. <https://doi.org/10.1007/s10560-022-00906-9>
- Jean-Thorn, A., Tremblay-Perreault, A., Dubé, V., & Hébert, M. (2023). A Systematic Review of Community-Level Protective Factors in Children Exposed to Maltreatment. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(4), 2827–2842. <https://doi.org/10.1177/15248380221117234>
- Kaikko, K., & Friis, L. (2016). Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.), Lastensuojelun ytimissä. 108–120. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

- Kaittila, A., Alin, M., Leinonen, L., Kraav, S., Vornanen, R., Karukivi, M., & Anis, M. (2023). Factors supporting resilience during out-of-home care: Experiences of former child welfare clients in Finland. *Child & Family Social Work*, 28(4), 1121–1130. <https://doi.org/10.1111/cfs.13031>
- Kallio, T. J. (2006). Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon Tutkimus*, (2), 18–28.
- Kamula, E.-M. (2024). Sijoitettuna olleiden nuorten aikuisten resilienssi: Perhesuhteiden jännitteet, selviytymiskeinot ja toimijuus. *JYU Dissertations*.
- Kananoja, A., & Ruuskanen, K. (2019). Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi: Loppuraportti (2019:4; 2019:4). Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/6c79608e-8614-4d2f-8b50-7cbde0ffaf1c>
- Korhonen, L. (2021). Traumaattiset kokemukset ja traumaperäiset häiriöt. *Duodecim Terveyskirjasto*. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00031>
- Kotisaari, T., & Jaakola, A.-M. (2025). Lapsikohtaisen valvonnan edellytykset lastensuojelun avoimuudessa. *Focus Localis*, 53(4). <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/160884>
- Laajasalo, T., Aaltonen, M., Pitkänen, J., Ellonen, N., & Martikainen, P. (2025). Adverse childhood experiences (ACEs) and juvenile violent delinquency in multiple successive birth cohorts. *Nordic Journal of Criminology*, 26(2), 1–14. <https://doi.org/10.18261/njc.26.2.3>
- Lastensuojelulaki (417/2007) Finlex. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2007/417#chp_9_sec_40 Viitattu 4.11.2025
- Lastensuojelun sosiaalityön henkilöstömitoitus lokakuussa 2025: Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus toteutuu yhä paremmin. (2025). <https://www.julkari.fi/handle/11111/66238>
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development*, 71(3), 543–562. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>

- Masten, A. S., & Barnes, A. J. (2018). Resilience in Children: Developmental Perspectives. *Children*, 5(7), 98. <https://doi.org/10.3390/children5070098>
- McMurray, I., Connolly, H., Preston-Shoot, M., & Wigley, V. (2008). Constructing resilience: Social workers' understandings and practice: Constructing resilience. *Health & Social Care in the Community*, 16(3), 299–309. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2524.2008.00778.x>
- McNeece, C. A., & Thyer, B. A. (2004). Evidence-Based Practice and Social Work. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 1(1), 7–25. https://doi.org/10.1300/J394v01n01_02
- Metteri, A., Kauppinen-Perttula, U. M., Riekkinen-Tuovinen, S., Joubert, L., Jäppinen, M., Mäki-Opas, T., Männistö, L., Tirola, H., & Anand, J. (2025). Potilaiden ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia psykiatrian sosiaalityön vaikuttavuudesta psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 62(2), 287–304. <https://doi.org/10.23990/sa.145091>
- Parton, N. (2014). Social Work, Child Protection and Politics: Some Critical and Constructive Reflections. *British Journal of Social Work*, 44(7), 2042–2056. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu091>
- Pekkarinen, E. (2016). Toivottu, kiistelty ja torjuttu: Lastensuojelun avohuolto huostaanottoasiakirjoissa. Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö T. (toim.), *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere: Vastapaino.
- Petreljus, P., & Yliruka, L. (2023). Traumainformoidun työtteen ja systeemisen lastensuojelun yhtymäkohtia etsimässä. Teoksessa Linner Matikka, J. & Hipp T. (toim.), *Traumainformoitu työote*. 181–201. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Pösö, T. (2016). Johdanto. Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö T. (toim.), *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere: Vastapaino.
- Reinikainen, S. (2013). Kielen katse ja puheen paino. In Lastensuojelun ytimissä. Teoksessa Bardy, M. (toim.), *Lastensuojelun ytimissä*. 133–143. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- Richmond, A., & Borden, L. M. (2021). Motivational interviewing: An approach to support youth aging out of foster care. *Journal of Social Work*, 21(4), 970–985.
<https://doi.org/10.1177/1468017320920176>
- Ritala-Koskinen, A., Räsänen, J.-M., Salo, A., & University, T. (2025). *Sosiaalityö ja sote-integraatio*. Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/224859>
- Rutter, M. (2013). Annual Research Review: Resilience – clinical implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(4), 474–487. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2012.02615.x>
- Räty, T. (2019) *Lastensuojelulaki—Käytäntö ja soveltaminen, 4., uudistettu painos*. Digikirja. Edilex Lakitieto. <https://lakitieto.edilex.fi/verkkokauppa/sosiaali-ja-terveydenhuollon-lainsaadanto/sosiaali-ja-terveydenhuollon-lainsaadanto-kirjat/lastensuojelulaki-kaytanta-ja-soveltaminen-4-uudistettu-painos-digikirja/> Viitattu 4.11.2025
- Saarela, L. (2023). *Systeemisen toimintamallin suhdeperustaisuuden vaikutus lastensuojelutyön koettuun merkityksellisyyteen*. Lapin yliopisto.
<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/65497>
- Saastamoinen, K. (2010). *Lapsen asema sijaishuollossa: Käsikirja arjen toimintaan (2. uud. p.)*. Edita.
- Schoemaker, N. K., Wentholt, W. G. M., Goemans, A., Vermeer, H. J., Juffer, F., & Alink, L. R. A. (2020). A meta-analytic review of parenting interventions in foster care and adoption. *Development and Psychopathology*, 32(3), 1149–1172.
<https://doi.org/10.1017/S0954579419000798>
- Schofield, G., Larsson, B., & Ward, E. (2017). Risk, resilience and identity construction in the life narratives of young people leaving residential care. *Child & Family Social Work*, 22(2), 782–791. <https://doi.org/10.1111/cfs.12295>
- Sosiaalihuollon uudistukset eivät saa heikentää lasten ja nuorten oikeusturvaa tai perheiden palveluita. (2026). *Lastensuojelun Keskusliitto*.
<https://www.lskl.fi/tiedotteet/sosiaalihuollon-uudistukset-eivat-saa-heikentaa-lasten-ja-nuorten-oikeusturvaa-tai-perheiden-palveluita/> Viitattu 7.4. 2026.

- Suominen, E. (2025). Sosiaalityön asiantuntijuuden paikka tulevaisuuden sote-keskuksessa. Teoksessa Ritala-Koskinen, A., Räsänen, J.-M. & Salo, A. (toim.), Sosiaalityö ja sote-integraatio. 47–75. Tampere University Press.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/224859>
- Tahkola, E.-M., Metsäpelto, R.-L., Ruohotie-Lyhty, M., & Poikkeus, A.-M. (2021). Coping strategies in life stories of young adults with foster care backgrounds. *European Journal of Social Work*, 24(5), 910–921.
<https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1954885>
- Talentia. (2022). Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia ry. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/e9395507-323b-4d10-a25a-27bfbfd09cf76>
Viitattu 7.4.2026.
- THL. (2025). Lastensuojelu 2024. Yhä harvempi lastensuojeluilmoitus johtaa lastensuojelun asiakkuuteen (Tilastoraportti 23/2025). Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Tumlin, K. I., Crowley, A., Turner, B., Riley, E., & Lyons, J. (2023). Detection of traumatic stress in the presence of traumatic experiences: The role of resilience factors in foster care children five years or younger. *International Journal of Mental Health Systems*, 17(1), 39. <https://doi.org/10.1186/s13033-023-00610-w>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2019). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- Turney, K., & Wildeman, C. (2016). Mental and Physical Health of Children in Foster Care. *Pediatrics*, 138(5), e20161118. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-1118>
- Ungar, M. (2013). Resilience after maltreatment: The importance of social services as facilitators of positive adaptation. *Child Abuse & Neglect*, 37(2–3), 110–115.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2012.08.004>
- Vandervort, F., Henry, J., & Sloane, M. (2012). Building Resilience in Foster Children: The Role of the Child’s Advocate. *Articles*. <https://repository.law.umich.edu/articles/1505>
- Vilkka, H. (2024). Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. *Art House*.

Westerlund-Cook, S. (2023). Lapsuusajan haitallisten ja suojaavien kokemusten sekä toivon merkitys systemisessä ja suhdeperustaisessa työtöteessä. Teoksessa Linner Matikka, J. & Hipp T. (toim.), Traumainformoitu työtöte. 83–99. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Zwet, R. van der. (2018). Implementing evidence-based practice in social work: A shared responsibility. publisher not identified.

Liitteet

Liite 1: Tutkimusartikkelit

Tutkimusartikkelien nimet:

1. Kaittila, Anniina, Minna Alin, Leena Leinonen, ym. "Factors Supporting Resilience during Out-of-home Care: Experiences of Former Child Welfare Clients in Finland." *Child & Family Social Work* 28, no. 4 (2023): 1121–30. <https://doi.org/10.1111/cfs.13031>.
2. Daniel, Brigid, Sally Wassell, and Robbie Gilligan. "It's Just Common Sense Isn't It?": Exploring Ways of Putting the Theory of Resilience into Action." *Adoption & Fostering* 23, no. 3 (1999): 6–15. <https://doi.org/10.1177/030857599902300303>.
3. Drapeau, S., Saint-Jacques, M.-C., Lepine, R., Begin, G., & Bernard, M. (2007). Processes that contribute to resilience among youth in foster care. *Journal of Adolescence*, 30, 977–999. <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.01.005>.
4. Bell, Tessa, and Elisa Romano. "Child Resilience in Out-of-Home Care: Child Welfare Worker Perspectives." *Children and Youth Services Review* 48 (January 2015): 49–59. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2014.12.008>.
5. Dermot J. Hurley, Lisa Martin, and Rhonda Hallberg "Resilience in Child Welfare: A Social Worker Perspective." *International Journal of Child, Youth and Family Studies* (2013) 2: 259–273.
6. Daniel, B, Vincent, S, Farrell, E & Amey, F 2009, 'How is the concept of resilience operationalised in practice with vulnerable children?', *International Journal of Child and Family Welfare*, vol. 12, no. 1, 2-21.
7. Isabella McMurray 1, Helen Connolly, Michael Preston-Shoot, Veronica Wigley. Constructing resilience: social workers' understandings and practice. *Health and Social Care in the Community* (2008) 16(3), 299–309 doi: 10.1111/j.1365-2524.2008.00778.x
8. Schofield, Gillian, and Mary Beek. "Risk and Resilience in Long-Term Foster-Care." *The British Journal of Social Work* 35, no. 8 (2005): 1283–301. <http://www.jstor.org/stable/23720557>

Liite 2: Selvitys tekoälyn käytöstä

Olen käyttänyt generatiivista tekoälyä (AI) pro gradun kirjoittamisen tukena sen eri vaiheissa ja eri tarkoituksiin. Käyttämäni tekoälyn työkalut, niiden käyttötarkoitukset sekä tekoälyn tuotosten verifiointiksi tekemäni toimet on kuvattu alla. Vakuutan, että olen käyttänyt tekoälyn työkaluja asianmukaisella huolellisuudella, olen ilmoittanut niiden käytöstä voimassa olevan ohjeistuksen mukaisesti ja otan täyden vastuun työni sisällöstä kokonaisuudessaan.

Käytetty työkalu: OpenAI:n ChatGPT (GPT-4 versio)

- Käytön vaihe: teoreettisen viitekehyksen kirjallisuuden kartoittaminen, lauserakenteen parantaminen eri vaiheissa. Aineiston teemoittelun ja tyypittelyn vaiheessa aineistoartikkelin osien kääntäminen.
- Käyttötarkoitus: Pyysin tekoälyä etsimään teoreettiseen viitekehykseeni sopivaa tutkimuskirjallisuutta. Pyysin tekoälyä parantamaan epäselvästi kirjoittamani lauseen rakennetta. Pyysin tekoälyä kääntämään suomeksi joitakin aineistoartikkeleissa esiintyneitä lauseita.
- Todentaminen: Valitsin tekoälyn ehdottamasta tutkimuskirjallisuudesta sopivia artikkeleita, jotka hain luettavakseni Volter -tietokannasta tai muuta kautta. Luin artikkelin siltä osin, että pystyin varmistumaan siitä, että tekoäly oli antanut minulle oikeaa tietoa tutkimuksen sisällöstä. Käytin osaa tekoälyn ehdottamista artikkeleista teoriaosuuden kirjallisuudessa ja osan jätin käyttämättä. Huomasin, että tekoäly ei onnistunut kovin hyvin lauseen rakenteen parantamisessa, sillä se ei onnistunut selkeyttämään lauseen merkitystä vaan keskittyi ilmaisun tiivistämiseen. En siksi päätenyt käyttämään sitä juurikaan tässä tarkoituksessa. Käännöksissä tarkastelin tekoälyn tekemää käännöstä verraten sitä alkuperäiseen versioon ja tarkastin, että käännös oli oikea ja tekoäly oli ymmärtänyt argumentaation oikein. Mikäli päädyin käyttämään tekoälyn käännöstä tekstissä, muokkasin sen kieliasua paremmaksi. Vastaan itse tekstin oikeellisuudesta opinnäytetyössäni.

Sallittua on: • opinnäytetyön aiheen ideoinnissa avustaminen • tutkimuskysymysten muotoilu selkeämmiksi tekoälyn avulla • relevanttien avain- ja hakusanojen tunnistamisessa avustaminen • tutkimusaiheeseen liittyvien teorioiden tai menetelmien alustava kartoitus esiyymmärryksen luomiseksi

Sallittua on: • tiivistelmän laatiminen yksittäisestä artikkelista, jotta sen relevanssia omaan tutkimusaiheeseen voi arvioida - opiskelijan tulee kuitenkin lukea alkuperäinen artikkeli ymmärtääkseen sen syvällisesti • yhteisten teemojen tai keskustelujen tunnistaminen tutkimuspapereista

Sallittua on: • tekoälyn käyttö apuna tilastollisessa analyysissä tarvittavan skriptin luomiseksi tai skriptissä olevan virheen korjaamiseksi (esim. R:ssä tai Pythonissa) edellyttäen, että opiskelija ymmärtää ko. skriptin käyttötarkoituksen ja toiminnan • tekoälyn käyttö avustamaan neutraalien ja selkeiden kysymysten muotoilemiseksi kyselylomakkeeseen tai haastatteluun

Sallittua on: • opiskelijan oman tekstin kielentarkistus kirjoitus-, kielioppi- ja pilkkuvirheiden löytämiseksi • yksittäisten lauseiden, virkkeiden tai lyhyiden tekstiosuuksien uudelleenmuotoilu opiskelijan tuottamassa tekstissä ilmaisun selkeyttämiseksi tai akateemiseen tyyliin sopivammaksi

Jokaisesta käytetystä työkalusta on ilmoitettava seuraavat tiedot:

1. Käytetyn tekoälytyökalun nimi ja versio: sovelluksen täydellinen nimi ja versio (esim. Microsoft Copilot (yliopiston käyttäjätunnuksella), joka käyttää GPT-4-kielimallia; OpenAI ChatGPT, May 25 Version (GPT-4o))

2. Opinnäyteprosessin vaihe, jossa tekoälyä on käytetty: opinnäyteprosessin vaihe (esim. aiheen ideoiminen, menetelmät/aineiston analysointi, tekstin kirjoittaminen/muokkaaminen), jossa tekoälytyökalu(j)a on käytetty.
3. Yksityiskohtainen kuvaus tekoälyn käytöstä ja käyttötarkoituksesta: selkeä kuvaus siitä, miksi ja miten tekoälytyökaluja on käytetty. Kuvauksessa tulee lisäksi antaa riittävä kuvaus käytetyistä kehoitteista (engl. prompt).
4. Tekoälyn tuottamien vastausten todentaminen: kuvaus toimenpiteistä, joilla opiskelija on varmistanut tekoälyn tuottamien vastausten oikeellisuuden ja eheyden.